

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ”
ПРИРОДО-МАТЕМАТИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
Катедра „География, екология и опазване на околната среда”**

РОСЕН РАЙЧОВ ЯНЕВ

**ИЗСЛЕДВАНЕ УСТОЙЧИВОСТТА НА РЕГИОНАЛНОТО
РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТ БЛАГОЕВГРАД**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна
степен „доктор”

по научна специалност

„Икономическа и социална география”

в професионално направление 4.4 „Науки за земята“

Научен ръководител

проф. д-р Мария Шишманова

Научен консултант

гл. ас. д-р Галина Безинска

**БЛАГОЕВГРАД
2019**

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита в Катедра „География, екология и опазване на околната среда към Природо-математически факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград.

Дисертационният труд е с общ обем 180 стандартни машинописни страници. Изложението се състои от въведение, четири глави, заключение и използвана литература. Използвани са 120 литературни източника. В текста са включени: 8 таблици, 18 фигури и 6 карти. Към дисертационния труд има приложения в обем от 31 страници и един диск *(съдържащ пълния обем от използвани статистически данни и извършени изчисления по вариационните и корелационни анализи в дисертационния труд)*.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 03.05.2019 г. от 11:00 часа в зала 401, УК №4 на Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, на открито заседание на Катедра „География, екология и опазване на околната среда”.

Дисертационният труд и всички материали по защитата са на разположение на интересувашите се в Канцеларията на Катедра „География, екология и опазване на околната среда”, каб. 4102 – ет. 1. на учебен корпус 4. към ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград, улица Полковник Димов 3., 2700 Благоевград.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

1. Актуалност и значимост на темата.

Актуалността и значимостта на темата произлизат от факта, че е на лице обществена потребност (*породена от международните ангажменти на страната ни и изпълнението на изискванията за пълноправно членство в ЕС*) от повече задълбочени научни изследвания, относно установяването на тенденциите и закономерностите при осъществяването на концепцията за устойчивото развитие, на регионалните системи. Направените предложения са структурирани посредством анализ на външната среда (*STEEPLE анализ*) на развитие, на определената териториална единица (*област Благоевград и четиринадесетте общини, които я съставляват*); и между компонентите обособяващи институционалните въздействащи сили (*DF*), ефектите (*S*) и мерките (*R*) по осъществяването на принципите на концепцията за устойчивост на национално и местно ниво (*социалните, икономическите, техническите и политическите тенденции в България и област Благоевград; както и посредством законовата база, равенството и състоянието на околната среда в страната и областта*).

2. Обект, предмет, основна цел, задачи и хипотеза в изследването.

Обект на изследване е област Благоевград (BG413) и съставлящите я общини (LAU 1: Банско BLG01; Белица BLG02; Благоевград BLG03; Гоце Делчев BLG11; Гърмен BLG13; Кресна BLG28; Петрич BLG33; Разлог BLG37; Сандански BLG40; Сатовча BLG42; Симитли BLG44; Струмяни BLG49; Хаджидимово BLG52; Якоруда BLG53).

Предмет на изследване е устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград, анализирана чрез постигнатите ефекти (*S*) от провежданата регионална политика (*R - закони и подзаконов нормативи*) в областта.

Основната цел на дисертационния труд е:

Изследване устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград и представяне на резултатите от провежданата регионална политика в областта и съставлящите я общини за периода 2008 – 2015 година.

За постигане на целта на изследването се поставят следните **изследователски задачи**:

- Определяне на теоретичните основи и политики за устойчиво развитие в глобален, европейски и национален контекст.
- Обобщаване на научно-приложните и научноизследователските аспекти на устойчивостта на регионалното развитие.
- Анализиране на устойчивостта на регионалното развитие на Република България на база получените резултати от дългосрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в страната.

➤ Анализиране на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград на база получените резултати от средносрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в областта.

Хипотеза

Основният научен въпрос, в отговор на който се формират научните хипотези на изследването е:

„За кой от седемте елементи на STEEPLE анализа е възможно да бъдат констатирани въздействащите му сили (*DF*) над изследвания регион (България и област Благоевград), на база политическите мерки (*R*) по финансиране или бюджетиране и мониторинг на устойчивостта на регионалното развитие в общоевропейски, национален и регионален контекст?“

Въз основа на главния научен въпрос са формирани седем работни хипотези, относно въздействащите сили (*DF*) на всеки от елементите на STEEPLE анализа, породените от тях ефекти (*S*) върху останалите му елементи (*на STEEPLE анализа*) и нормативната обезпеченост (*законосъобразност*) на евентуалните политически мерки (*R*) по финансиране или бюджетиране и мониторинга на развитието им:

1) „Институционалните (*или P - политическите*) въздействащи сили (*DF*) над даден регион са причина за социалните, икономическите, техническите, екологичните тенденции и наблюдаваните нива на престъпност и равенство (*S*) в него, определяни и наблюдавани на база мерките (*R*) по финансиране или бюджетиране и мониторинг на развитието му“.

2) „Стопанските (*или E - икономическите*) въздействащи сили (*DF*) над даден регион са причина за политическите, социалните, техническите, екологичните тенденции и наблюдаваните нива на престъпност и равенство (*S*) в него, определяни и наблюдавани на база мерките (*R*) по финансиране или бюджетиране и мониторинг на развитието му.“

3) „Социалните въздействащи сили (*DF*) над даден регион са причина за политическите, икономическите, техническите, екологичните тенденции и наблюдаваните нива на престъпност и равенство (*S*) в него, определяни и наблюдавани на база мерките (*R*) по финансиране или бюджетиране и мониторинг на развитието му“.

4) „Техническите въздействащи сили (*DF*) над даден регион са причина за политическите, социалните, икономическите, екологичните тенденции и наблюдаваните нива на престъпност и равенство (*S*) в него, определяни и наблюдавани на база мерките (*R*) по финансиране или бюджетиране и мониторинг на развитието му“.

5) „Екологичните въздействащи сили (*DF*) над даден регион са причина за политическите, социалните, икономическите, техническите тенденции и наблюдаваните нива на престъпност и равенство (*S*) в него, определяни и

наблюдавани на база мерките (R) по финансиране или бюджетиране и мониторинг на развитието му“.

6) „Нивата на равенство възприемани като въздействащи сили (DF) над даден регион са причина за политическите, социалните, икономическите, техническите екологичните тенденции и наблюдаваните нива на престъпност (S) в него, определяни и наблюдавани на база мерките (R) по финансиране или бюджетиране и мониторинг на развитието му“.

7) „Нивата на престъпност възприемани като въздействащи сили (DF) над даден регион са причина за политическите, социалните, икономическите, техническите екологичните тенденции и наблюдаваните нива на равенство (S) в него, определяни и наблюдавани на база мерките (R) по финансиране или бюджетиране и мониторинг на развитието му“.

3. Методологически основи и инструментариум на изследването.

Научноизследователският подход за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград и съставлящите я общини (*в дългосрочен и краткосрочен аспект*) е резултат от комбинация на STEEPLE анализ и Работният списък в Програмата на UNCSD относно показателите за устойчиво развитие.

В посочения работен списък са включени 132 показателя. Те са представени в три групи в т.нар. работна рамка: показатели – в качеството им на въздействащи сили върху развитието (*първа група*); показатели в качеството им на отговор-мерки по преодоляване или предпазване (*втора група*) от негативните ефекти (*трета група*) върху устойчивото развитие. Съкратеното представяне на тези три групи показатели на английски език е: DF – S – R (*Driving forces – State – Response*).

Разбира се, работата по показателите за устойчиво развитие активно продължава в рамките на петгодишната програма на UNCSD в осемте направления, както и в хода на третата фаза на изследователския проект на SPOPE за тези показатели, а така също в отделните страни – по линия на тяхното специфициране **съобразно с националните им цели и приоритети**¹ (*в дългосрочен и средносрочен аспект*).²

Днес Системата от показатели за устойчиво развитие на България е факт. Тя е резултат от съвместен проект на Евростат и НСИ в сътрудничество с дирекция „Енергийна стратегия” на Министерството на икономиката и енергетиката (*за консултант по проекта бе поканена Швейцарският институт по статистика*)³.

1 националните цели и приоритети са винаги дългосрочни и резултатите от изпълнението им се представя на национално ниво за всяка унитарна държава, поради тази причина изследването придобива национален обхват в глава трета.

2 Пак там

3 http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/SDI/SDI-%20Annot_bg.pdf [03.12.2018]

Чрез условно представяне на трите групи показатели ($DF - S - R$) бе осъществено разграничаването на функционалните особености във всеки от научноизследователските казуси или точки от глави трета и четвърта на ДТ.

В някои страни от Европейския съюз STEP - анализът беше осъвременен до STEEPLE – анализ, като под посочената абревиатура се разбира:

(SOCIAL) Социални тенденции

(TECHNOLOGICAL) Технически тенденции

(ECONOMICAL) Икономически тенденции

(ETHICAL) Равенство

(POLITICAL) Политически тенденции

(LEGAL) Законова база

(ENVIRONMENTAL) Околна среда

STEEPLE анализът ще ми позволи да идентифицирам „общата картина“ или среда, в която ще функционира област Благоевград (*и съставлящите я общини*) през идните няколко години до края на настоящия програмен период (2014-2020), или малко по-дълго поради съображения описани в изследването. Основният мотив за ползването на този метод за регионален анализ обикновено се свързва с възможност да се предвиди бъдещата ситуация и съответно да се направят изводи за развитието на района (*в дългосрочен аспект в глава трета и респективно в среднорочен в глава четвърта от ДТ*).⁴ В частният случай това изискване е изпълнено чрез изготвянето на множество вариативни прогнози анализи на национално и областно ниво.

Така обособеният научноизследователския подход⁵ ми позволи да разглеждам, както причините за пораждаването на определен феномен, така също въздействието му върху природо-обществената среда и мерките предприети за превенция или разпространение съответно на заплахите или възможностите сключващи условията за развитие или външната среда.⁶

Установена бе определена доза на субординация между елементите на STEEPLE анализа на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград и условност в тълкованията на съставлящите го части. Тези части се налагат от естеството на търсената научноизследователска аргументация на изложените твърдения в дисертационния труд. На тази база е изменена последователността на изграждащите го елементи (*STEEPLE анализа*) и са направени уточнения по дефинициите към всеки от елементите му посочени като точка. Всяка от главите (*трета и четвърта*) е съставена от пет точки описващи седемте елемента на STEEPLE анализа, на национално и регионално (*областно*) ниво. Всяка от точките представлява задача, която следва да бъде изпълнена, като в резултат на тези действия представя аргументи в подкрепа на изложената

4 Шишманова М. Регионален анализ. Изд. Авангард Прима, Благоевград, 2010. стр. 222

5 резултат от комбинация на STEEPLE анализ и Работният списък в Програмата на UNCSO относно показателите за устойчиво развитие

6 Ковачев А. Управление на устойчивото развитие, 2004, УНСС, стр. 150

изследователска хипотеза (*и отхвърлящи останалите шест изложени по-горе в текста*), обект на доказване – **1**). Общ преглед на тези задачи ще бъде правен във всяка от петте точки към глави трета (*при анализа на външната среда, в която се намира област Благоевград*) и четвърта (*при анализа на външната среда в която се намират общините в състава на област Благоевград*).

4. Етапи на изследване.

Настоящото изследване преминава през следните етапи:

- Проучване на теоретичните основи на устойчивото развитие;
- Проучване на политиките за устойчиво развитие в глобален контекст;
- Проучване на политиките за устойчиво развитие в европейски контекст;
- Проучване на политиките за устойчиво развитие в национален контекст;
- Извършване на преглед на нормативните и поднормативните актове имащи отношение към научно-приложните аспекти на устойчивостта на регионалното развитие в България (*конституционен регламент; нормативен регламент; подзаконови нормативни актове*);
- Провеждане на уточняване на основния понятиен апарат в дисертационния труд;
- Анализиране на въведените показатели и научноизследователските подходи за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на България;
- Представяне на условия научноизследователски подход за изследване (*на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград*) в ДТ;
- Експониране на резултатите от проведеното изследване и своеобразните изводи и препоръки, чрез прилагането на подхода за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград и съставляващите я общини.

5. Основни информационни източници.

Основни информационни източници на настоящето изследване са:

- На първо място са представени абсолютни стойности и са направени множество авторски изчисления на база данни на **НСИ**;
- На следващо място, активно използвах **информационната система за управление и наблюдение на структурните инструменти на ЕС в България**.
- На следващо място, активно използвах **Тригодишният план за действие, за изпълнението на Национална програма за развитие „България 2020 в периода 2016-2018 г..**

6. Аprobация на дисертационното изследване.

Резултатите от изследванията по дисертационния труд са докладвани и/или одобрени за печат от научните и организационни комитети на следните научноизследователски форуми: XVIII Международна научна конференция

„Управление и устойчиво развитие“, 25-27 март 2016, Юндола, България; Докторантска научна сесия на ПМФ (*Посветена на 40 години Югозападен университет „Неофит Рилски“*), 15.06.2016 г. Благоевград; Научна конференция „Географски аспекти на планирането и използването на територията в условията на глобални промени“, 23. – 25.09.2016 г., гр. Вършец, България; Twelfth International Scientific Conference - KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS, 31.03. – 02.04.2017, Vrnjacka Banja, Serbia; XIX-та Международна научна конференция "Управление и устойчиво развитие", 24-26.03.2017 г., Юндола България; "ECONOMICS AND MANAGEMENT" Volume: XIII, Issue: 1, 04.2017 Югозападен университет „Неофит Рилски“ Благоевград; INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE – KNOWLEDGE IN PRACTICE, December 2017, Bansko; XX-та Международна научна конференция „Управление и устойчиво развитие, 23-25.03.2018 г., Юндола; "ECONOMICS AND MANAGEMENT" Volume: XIV, Issue: 1, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград 04.2018 г.; XIX INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE, December 14-16.2018 Bansko, Bulgaria.

7. Ограничения и проблеми на изследването

Главното ограничение пред изследването е не поддържането на показателите за устойчиво развитие на България на по-ниско от национално ниво. Това обстоятелство ме принуди в глава четвърта от ДТ (*при STEEPLE анализа на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград*) да използвам други публикации на НСИ, в които бяха отпечатани малка част от търсените индекси.

Друго ограничение е свързано с бавната актуализация на данните по ключовите показатели за устойчиво развитие от НСИ. Поради тази причина изследването бе съсредоточено единствено до анализ на институционалните въздействащи сили (*DF*) породени от приключените проекти в област Благоевград за предходният програмен период 2007-2013 г.

8. Машаби и обхват на изследването.

В исторически контекст изследването започва с ретроспективен преглед на теоретичните устои на концепцията за устойчиво развитие от древността до днес. Представени са и политиките за устойчиво развитие в глобален, общоевропейски и национален контекст.

Разгледани са ключовите показатели за устойчиво развитие на България за периода 2007-2013 година. Извършен е и вариативен анализ на тези индекси до 2020 г..

9. Структура на дисертационния труд.

Структурата на дисертационния труд обхваща четири глави, въведение и заключение, както и задължителните справки и приложения. Дисертацията е структурирана в следното съдържание:

Въведение

Първа глава. Теоретични основи и политики за устойчиво развитие в глобален, общоевропейски и национален контекст.

1. Теоретични основи на устойчивото развитие.
2. Политики за устойчиво развитие в глобален контекст.
3. Политики за устойчиво развитие в общоевропейски контекст.
4. Политики за устойчиво развитие в национален контекст.

Втора глава. Научно-приложни и научноизследователски аспекти на устойчивостта на регионалното развитие.

1. Нормативни и поднормативни актове имащи отношение към научно-приложните аспекти на устойчивостта на регионалното развитие в България.
 - 1.1. Конституционен регламент имащ отношение към изследването.
 - 1.2. Нормативен регламент от законодателството на Република България имащ отношение към изследването.
 - 1.3. Подзаконовни нормативни актове имащи отношени към изследването.
2. Основен понятиен апарат в дисертационния труд.
3. Показатели и научноизследователски подходи за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на България.
 - 3.1. Показатели за устойчиво развитие.
 - 3.2. Научноизследователски подходи за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на България.
подпомагане на районите за целенасочена подкрепа.
4. Условен научноизследователски подход за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград.
 - 4.1. Преглед на използваните подходи за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград в трета глава от дисертационния труд.
 - 4.2. Преглед на използваните подходи за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград в четвърта глава от дисертационния труд.

Трета глава. Анализ на устойчивостта на регионалното развитие на Република България.

1. Законова база имаща отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България (STEEPLE).
2. Политически тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България (STEEPLE).
 - 2.1. Резултати от проведеното изследване.
 - 2.2. Изводи.
3. Социално-икономически и технически тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионално развитие на България (STEEPLE).

- 3.1. Резултати от проведеното изследване.
- 3.2. Изводи и препоръки.
- 4. Равенството като елемент имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България (STEEPLE).
- 4.1. Резултати от проведеното изследване.
- 4.2. Изводи.
- 5. Околната среда като елемент имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионално развитие на България (STEEPLE).
- 5.1. Резултати от проведеното изследване.
- 5.2. Изводи и препоръки.

Четвърта глава. Анализ на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград.

- 1. Законова база имаща отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград (STEEPLE).
- 2. Политически тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград (STEEPLE).
- 2.1. Резултати от проведеното изследване.
- 2.2. Изводи.
- 3. Социално-икономически и технически тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионално развитие на област Благоевград (STEEPLE).
- 3.1. Резултати от проведеното изследване.
- 3.2. Изводи.
- 4. Равенството като елемент имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград (STEEPLE).
- 4.1. Резултати от проведеното изследване.
- 4.2. Изводи.
- 4.3. Преглед на външната среда на област Благоевград по общини.
- 5. Околната среда като елемент имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионално развитие на област Благоевград (STEEPLE).
- 5.1. Резултати от проведеното изследване.
- 5.2. Изводи и препоръки.

Заклучение

Справка за приносите в дисертационият труд

Литература

Списък с таблици

Списък с фигури

Списък с карти

Списък с приложения

Собствени публикации по темата на дисертационния труд

Приложения и публикации към и по дисертационния труд (приложени в отделно книжно тяло)

II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Въведение

Комплексно-фундаменталният характер на устойчивото развие като безалтернативна и повсеместна стратегия през 21 век налага това развитие да бъде в центъра на вниманието на пазарната трансформация на нашата икономика и нейната интеграция в Европейския съюз (*курсът към постигане на устойчивост в природо-обществената среда преминава през „втората природа на индивида“*). Във връзка с това следва специално да се подчертае, че е наложително да се преодолее досегашното твърде ограничено разглеждане на проблемите в тази област – като съдържание и като прилагана политика (*посредством научни изследвания в областта на управлението на регионалните системи*), свеждащо я до традиционно използвания подход за опазване (*и още по-тясно – до очистване на замърсяванията*) на околната среда. Действията в тази област са предимно от текущ характер и се съсредоточават върху преодоляване, и най-вече притъпяване на отрицателните последици от неекологосъобразното развитие (*изходният продукт от регионалната система конструирана в съответствие с принципите на „линейния тип икономика“*). Нужен е повсеместен преход от текуща политика по опазване на околната среда към дългосрочно ориентирана стратегия и политика на устойчиво развитие,⁷ към нови виждания и политики по използването и поддържането на равновесието при т. нар. неделими блага (*посредством изследване на взаимовръзките природа-общество породени от кръговратите на веществата*), като се започне от компонентите на околната среда – въздух, вода, почви, флора, фауна, подземни недра, премине се през инфраструктурната обезпеченост и се стигне до моралните устои и другите елементи, формиращи ценностите на съвременното общество.⁸

Първа глава. Теоретични основи и политики за устойчиво развитие в глобален, европейски и национален контекст.

1. Теоретични основи на устойчивото развитие.

Терминът „устойчивост“ се използва за първи път в германските горски кръгове от Ханс Карл фон Сремски в *Sylvicultura economica* през 1713 година. Сремски предлага устойчиво използване на горските ресурси, което предполага поддържане на баланс между събиращите стари дървета и гарантира, че са налице достатъчно млади дървчета, за да ги заместят. Други експерти по горско стопанство, като Маршан и Вилхелм Готфрид Мозер, също осъждат прекомерната консумация на дървесина, като практика, която ще донесе негативни последици

7 Ковачев А. Управление и устойчиво развитие. Изд. Институт за следдипломна квалификация при УНСС, София, 2004, стр. 140-141

8 Sustainability Indicators. SCOPE 58, Wiley West Sussex, England, 1997, p. 49[Ковачев А., Управление и устойчиво развитие. Изд. Институт за следдипломна квалификация при УНСС, София, 2004, стр.139]

за бъдещите поколения. Те се застъпват за устойчивото горско стопанство и препоръчват мерки за опазването на горите. В този период е въведен и терминът – „вечна гора“ (*wald ewige*), за целите на залесяването и регенерацията на дървесината (*Van Zon 2002: 1, 2, 4, 19-21, 70, 76-80*)⁹. Също така през 18 век загрижеността за нарастването на населението и последиците от него относно консумацията на ресурси започва да нараства. Автори, като Матей Хол и Уилям Пети обръщат внимание на този процес още през 17-ти век. Въпреки това, най-известната работа във връзка с казуса е есе на Томас Малтус – „Принципи на населението“, публикувано през 1798 г., засягащо бъдещото усъвършенстване на обществото. В него той заявява, че „тъй като нарастването на населението заплашва, да изпревари производството на храни, то трябва да бъде ограничено“ (*Malthus 1926: iii, 13, 14, 346*¹⁰; *Van Zon 2002: 87 – 92*¹¹)

През 19-ти век въглицата се налагат, като най-важен източник на енергия. Последва алармиране от част от световната научна общественост – „залежите на въглища могат да бъдат изчерпани“. Най-влиятелната публикация по тази тема е „Въпрос на въглища“ от Л. Стенли Джевьнс – 1866 г., в която той стига до заключението, че „английските запаси от въглища ще бъдат изчерпани в срок от сто години в случай, че разточителното потребление на въглища продължи, Англия ще загуби й доминиращата си индустриална позиция“. „Поради тази причина е необходимо да се приемат всички средства спомагащи съхраняването на горивото, което определя нашето благосъстояние“ (*Jevons 1866: 5*)¹². В Германия Рудолф Клаузиус и други твърдят също така, че „естествените ресурси, като въглищата не би трябвало да бъдат изчерпвани, защото те са невъзобновяеми“ (*Van Zon 2002: 49-51*)¹³. Повече от един век преди термина „устойчиво развитие“ да влезе в обща употреба, негов еквивалент занимаващ се с това, което ние днес наричаме устойчиво развитие бе обусловен в „Принципи на политическата икономия“, публикувана през 1848 г., в нея Джон Стюарт Мил включва кратка глава „За неподвижното състояние“, в което предполага стационарно състояние на капитала и населението, но не и на човешкото

9 **Van Zon H.**, Geschiedenis & duurzame ontwikkeling. Duurzame ontwikkeling in historisch perspectief: enkele verkenningen. Nijmegen/Groningen: Werkgroep Disciplinaire Verdieping Duurzame Ontwikkeling, 2002. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15693430600688831>, [02.12.2018]

10 **Malthus TR.**, First essay on population. (An essay on the principle of population as it affects the future improvement of society, with remarks on the speculations of Mr Godwin, M. Condorcet, and other writers, 1798). London: Macmillan (1926 edition with notes by James - Bonar), 1926, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15693430600688831>, [02.12.2018]

11 **Van Zon H.**, Geschiedenis & duurzame ontwikkeling. Duurzame ontwikkeling in historisch perspectief: enkele verkenningen. Nijmegen/Groningen: Werkgroep Disciplinaire Verdieping Duurzame Ontwikkeling, 2002. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15693430600688831>, [02.12.2018]

12 **Jevons WS.**, The Coal Question: an inquiry concerning the progress of the nation, and the probable exhaustion of our coal-mines. Second revised edition. London: Macmillan. Available: <http://www.econlib.org/library/YPDBooks/Jevons/jvnCQ1.html> (accessed 4 November 2005), 1866 <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15693430600688831>, [02.12.2018]

13 **Van Zon H.**, Geschiedenis & duurzame ontwikkeling. Duurzame ontwikkeling in historisch perspectief: enkele verkenningen. Nijmegen/Groningen: Werkgroep Disciplinaire Verdieping Duurzame Ontwikkeling, 2002. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15693430600688831>, [02.12.2018]

усъвършенстване. „Искрено се надявам, че в интерес на поколенията, пише той, населението на света ще се задоволи да бъде неподвижно, много преди необходимостта да го принуди да го направи“ (Mill 1883: 452-454)¹⁴. Джордж Пъркинс Марш – „Човекът и природата“, публикувана през 1864 г., описва първоизточника на движението за опазване на природата (Lowenthal 1958: 246, 268)¹⁵. Марш заявява, че „човекът отдавна е забравил, че Земята му е дадена за плодopolзване, а не за консумация, още по-малко за разточителство“ (Marsh 1965: 36)¹⁶. Той описва как различните аспекти на околната среда са нарушени от човешката намеса и твърди, че Земята може да стане негоден за обитаване от хора свят, което ще доведе до изчезването на човечеството. Обсъжда също така възможните средства за разрешаване на екологичните проблеми. „Марш не искаше да защити природата сама за себе си, но в името на човечеството“, подход подобен на този на днешните привърженици на устойчивото развитие. В ретроспективната му оценка на успехите и неуспехите на 19-ти век наречена „Нашият чудесен век“, публикувана през 1898 г., Алфред Ръсел Уолъс включва глава озаглавена – „Ограбване на Земята“. В нея той обсъжда щетите нанесени от безразсъдното унищожаване на съхраняваните продукти от природата и счита неограничения добив на въглища, нефт, газ, минерали и експлоатацията на тропическите гори за травма нанесена над идните поколения. Ван Зон (2002: 101)¹⁷ заключава, че „всички теми, включени в доклада на Брунтланд от 1987 г. са присъствали вече в текст на Уолъс“.

2. Политики за устойчиво развитие в глобален контекст.

И като съдържание, и като политика устойчивото развитие в глобален мащаб води началото си от **фундаменталните разработки за границите на растежа** на водещи икономисти, обединени в Римския клуб (1968 г.): Meadows D.K., Meadow D.I., Randers J. и Behrens W.W. (*The Limits to Growth, a Report for the Club of Rome*).¹⁸

Възникването на парадигмата на устойчивото развитие като теоретична рамка най-често се свързва с два научни доклада, тяхното публикуване и разпространение като самостоятелни книги в цял свят предизвиква широк отзвук сред научните среди, и оказва изключително въздействие върху общественото съзнание. Първият от тях е „Границите на растежа“ (1972 г.), разработен от

14 Mill JS., Principles of political economy, with some of their applications to social philosophy. People's edition, 1883. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15693430600688831>, [02.12.2018]

15 Lowenthal D. George Perkins Marsh: Versatile Vermonter. New York: Columbia University Press, 1958. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15693430600688831>, [02.12.2018]

16 Marsh GP., Man and nature, Edited by David Lowenthal. Cambridge, MA: Belknap Press, 1965. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15693430600688831>, [02.12.2018]

17 Van Zon H., Geschiedenis & duurzame ontwikkeling. Duurzame ontwikkeling in historisch perspectief: enkele verkenningen. Nijmegen/Groningen: Werkgroep Disciplinaire Verdieping Duurzame Ontwikkeling, 2002. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15693430600688831>, [02.12.2018]

18 Ковачев А. Управление и устойчиво развитие. Изд. Институт за следипломна квалификация при УНСС, София, 2004, стр. 141 - 142

учени на Масачузетския технологичен институт начело с Д. Медоуз по поръчка на Римския клуб. Вторият доклад – „**Нашето общо бъдеще**“ (1987 г.) е разработен от екип на Международната комисия на ООН за околна среда и развитие (*известен още като докладът Брундланд*), който внася прелом в перспективата за бъдещето на човечеството с концепцията за устойчиво развитие¹⁹.

Основите на тази концепция са заложили през 1972 г. на **Световната конференция за околна среда и развитие**, проведена в Стокхолм под патронажа на Организацията на обединените нации (ООН). На този форум се взема решение за формиране на независима **Международна комисия по околна среда и развитие**. Основна задача на тази комисия е да извърши всестранни изследвания и да разработи доклад за състоянието на околната среда във втората половина на 20 век.²⁰ През 1974 г. излиза първият суров доклад разработен под ръководството на Медоус, където се заключава, че „експанзията на човешките дейности има изключително негативно влияние върху околната среда“, дори този темп на развитие е оценен като „бомба със закъснител, която ще нанесе непоправими последици върху човечеството“. След повече от едно десетилетие през 1987 г. под ръководството на Гру Харлем Брундланд е разработен докладът под наслов „**Нашето общо бъдеще**“, в който към икономическия и екологичния аспект на устойчивото развитие е добавено и човешкото измерение. Това е първият значим доклад, който извежда устойчивото развитие на дневен ред.

През 1991 г. Международният съюз за опазване на природата (IUCN), Програмата за околна среда на ООН и Световният фонд за дива природа (WWF) публикуват заедно „**Стратегия за устойчив живот на земята**“, в която е доразвито определението за устойчиво развитие в смисъл на „подобряване на качеството на живот на хората в рамките на възможния капацитет на поддържащите екосистеми“.²¹

На втория световен форум в Рио наречен „**Среща за земята**“ - Конференцията на ООН за околната среда и развитие (2-6 юни 1992 г. с участието на 179 страни) са приети 5 основни документа: „**Декларация от Рио**“ с 27 основни принципа (*допълващи 26-те принципа на Стокхолмската конвенция*), „**Дневен ред на 21-ви век**“: представляващ план за действия за достигане на устойчиво развитие, две глобални екологични конвенции – „**Рамкова конвенция за промяна на климата**“ и „**Конвенция по биологично разнообразие**“, а също и „**Заявление за устойчиво развитие на горите**“.²²

Третият световен форум на ООН за устойчиво развитие е свикан в Йоханесбург, РЮА (26 август – 4 септември 2002 г.), с участието на почти всички

19 **Our Common Future**, World Commission on Environment and Development, Oxford University Press, Oxford, 1987 [Найденев Н., А. Митева, С. Маджарова, З. Стоянова, Екология и устойчиво развитие, Университетско издателство „Стопанство“, София 2009, стр. 20]

20 **Петров К.**; Устойчиво развитие на регионите, Авангард Прима, София 2012, стр. 8 и 9.

21 Пак там

22 Пак там

страни и над 8000 неправителствени организации. На него са приети „Целите за развитие през хилядолетието“ и „План за действия за тяхното изпълнение“, а дискусиите са насочени главно към постигането на устойчиво потребление.²³

Разглеждането на нуждите за развитие на най-бедната част от населението е заложено в глобалния политически дневен ред, тъй като ЦХР са договорени от държавите-членки на ООН през 2000 г., за дата за постигането на по-голямата част от ЦХР е определена 2015 година. Дискусиите по „Програма за устойчиво развитие на ООН след 2015“ са започнати на срещата на върха за ЦХР през 2010 г. Документът - резултат от срещата на високо равнище, потвърждава ангажимента на световните лидери за изкореняване на бедността, като същевременно се отчита необходимостта да се повишат усилията и в трите области на устойчивото развитие²⁴ (в Програма за устойчиво развитие 2030 не се разглежда управленската функция на личността, за разлика от ЦХР – както е видно от гореизложеното. Поради тази причина се говори за три съставляващи аспекта на устойчивото развитие като се пропуска институционалното, но то се подразбира за налично защото в Програма за устойчиво развитие 2030 се говори за постигането на седемнадесет повсеместни цели за постигане на устойчиво развитие, на база мерки по стратегическо планиране в страните членки на ООН).

Двадесет години след първата конференция в Рио де Жанейро, Конференцията на ООН по устойчиво развитие (UNCSD) се проведе отново в Рио де Жанейро през юни 2012 г., това е причината да се нарича Рио + 20²⁵. Конференцията е замислена като забележително събитие в глобалното движение за устойчиво развитие. Основният резултат от нея е решението на световните лидери да започнат процес за разработване на набор от цели за устойчиво развитие, които представляват целите на „Дневен ред за устойчиво развитие 2030“, на мястото на ЦХР (след 2015 г.).

След конференцията (Рио + 20 ООН) стартира Процес след 2015, чиято кулминация е одобряването на „Дневен ред за устойчивото развитие 2030“ от Общото събрание на ООН през септември 2015 г. Според него, целите на устойчивото развитие се отнасят до развитието на глобална рамка от индикатори и призови за глобално партньорство гарантиращо изпълнението му. Много действащи лица на политическо, техническо и научно ниво са включени в определението на различните елементи на „Дневния ред за устойчиво развитие 2030“.²⁶

23 Петров К.; Устойчиво развитие на регионите, Авангард Прима, София 2012, стр. 8 и 9.

24 Millennium Development Goals Summit, Outcome document, 2010 A/RES/65/1, para. 41.

25 <http://www.uncsd2012.org> [16.10.2017]

26 http://ec.europa.eu/environment/sustainable-development/SDGs/index_en.htm [14.11.2017]

3. Политики за устойчиво развитие в общоевропейски контекст.

Политиката на преход към устойчиво развитие на ЕС се реализира чрез сложни, но ефективно функциониращи, взаимно контролиращи се институции; законодателни и програмни инициативи. Основополагаща законодателна основа за това е приетата, през 1989, от ЕС **Социална харта**, която впоследствие придобива статут на основно приложение към **Договора от Маастрихт**. Друг важен фундамент на съвременната екологична политика в Европа е **Петата програма на ЕС за околната среда и устойчиво развитие**, приета през 1992. Чрез нея отношението към околната среда и социално-икономическото развитие се поставя на принципно нова концептуална основа.

Като аналог на **Дневен ред 21**, Петата програма е стратегия поставяща основния акцент върху мониторинга и споделяната отговорност между всички субекти в европейското интеграционно пространство. Ключов механизъм за изпълнение на програмата е пълното интегриране между социално-икономически и екологични цели, чрез оптимизиране на инструментариума за мониторинг, моделиране, планиране, контрол и управление на природно-социалните системи. Сред високоефективните подходи в това отношение е **широкото използване на пазарните механизми** като стимули за промяна на екологичното поведение. Освен това, в ЕС значително приложение намират административните механизми на правовата държавност и гражданското общество (*административните механизми за намеса в стопанската сфера са разглеждани в ДТ като институционални въздействащи сили на база мерките по финансиране или бюджетирание на регионалното развитие за постигане на устойчивост на национално и областно ниво*).

В Кардиф през 1998 г. Европейският съвет **потвърди ангажимента си** за интегриране на проблемите на околната среда във всички политики на ЕС.²⁷

Лидерите на ЕС стартираха първата стратегия за устойчиво развитие на ЕС на срещата на върха в Гьотеборг през юни 2001 г. въз основа на предложение от Европейската комисия.²⁸

По-нататъшните стъпки предприети след приемането на първата Стратегия за устойчиво развитие на ЕС са свързани с приемането (*от Европейския съвет в Барселона през 2002 г.*) на Изходните разпоредби от Европейския съвет от Гьотеборг²⁹, последвани от Бялата книга на Европейската комисия за управление³⁰, както и изготвянето на съобщение относно приноса на ЕС за глобалното устойчиво развитие³¹, прието на разглеждания форум (*Барселона - 2002 г.*)³². Тези стъпки са предприети с цел поставяне на основите на приноса на

27 <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5703739/KS-78-09-865-EN.PDF/7ccc9240-03ae-40da-b2d8-2cc8a28df320> [14.11.2017]

28 <http://ec.europa.eu/environment/archives/eussd/index.htm> [15.11.2017]

29 http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/background/docs/goteborg_concl_en.pdf [15.11.2017]

30 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52001DC0428> [15.11.2017]

31 Пак там

32 http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/71025.pdf [15.11.2017]

ЕС към срещата на върха в Йоханесбург през 2002 г. относно въпросите по устойчиво развитие.³³

Европейската комисия прие през октомври 2007 г. първия доклад за напредъка на Стратегията за устойчиво развитие според който, са настъпили значителни резултати в развитието на някои от седемте ключови приоритети, определени от нея (*Стратегия за устойчиво развитие 2006 г.- включително на климата и енергетиката*).

През декември 2007 г. Европейския съвет приветства доклада на Комисията за напредъка и подчерта необходимостта да се даде приоритет на мерките за неговото изпълнение.

В контекста на приемането на показателите за устойчиво развитие на общоевропейско ниво на срещата на върха през септември 2015 г. възниква възможност за разглеждане на дейностите на ЕС, имащи отношение към този широк дневен ред като се взима в предвид Стратегията за устойчиво развитие на ЕС и стратегия Европа 2020. **Връзката между стратегията на ЕС за устойчиво развитие и Лисабонската стратегия – предшественик на Европа 2020 - е описана като взаимно допълваща се.** Стратегията за устойчиво развитие на ЕС определя общата рамка, в която краткосрочни и средносрочни стратегии трябва да работят, чрез осигуряване на дългосрочна перспектива и ясни и последователни насоки за всички области на общоевропейска политика. Като се има в предвид Стратегията за устойчиво развитие на ЕС отнасяща се преди всичко до качеството на живот вътре и между поколенията, справедливостта и последователността между всички области на политиката (*включително и международни аспекти*), се признава ролята на икономическото развитие улесняващо прехода към по-устойчиво общество. Мерките на Европа 2020 например, следва да бъдат съвместими с дългосрочните цели на Стратегията за устойчиво развитие на ЕС. В този смисъл, Европа 2020 може да се разглежда като практическо прилагане на всеобхватна политика за устойчиво развитие.³⁴.

4. Политики за устойчиво развитие в национален контекст.

Институционалните основи за разработването на стратегии за устойчиво развитие в България съобразени със световните и континентални тенденции започват да се формират през последната четвърт на XX век (*ако изключим международните спогодби за опазване на околната среда инициирани от ООН в която страната ни членува от 1955 г.*), но условия за изграждането на

³³<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5703739/KS-78-09-865-EN.PDF/7ccc9240-03ae-40da-b2d8-2cc8a28df320> [15.11.2017]

³⁴ A decent life for all: Ending poverty and giving the world a sustainable future, European Commission (2013), COM(2013) 92 final, p. 6. https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/com-2015-44-final-5-2-2015_en.pdf [15.11.2017]

функционални екологични административно-политически механизми за управление възникват едва след демократичните реформи през 90-те години.

През последните две десетилетия страната ни подписа почти всички международни договори, засягащи общите глобални и регионални усилия за оптимизиране на природно-социалните отношения. Това налага създаването на специализирани национални и регионални ведомства, разработването на стратегии за мониторинг, контрол и управление на тези процеси. **Основополагащ външнополитически акт в това отношение са задълженията за членство в ЕС**, приети в Копенхаген 93, и по-конкретно създаването на Национална комисия по устойчиво развитие. През 1996 г. е приет Закон за чистотата на атмосферния въздух, през 1998 г. - Закон за защитените територии, 1999 г. - Закон за водите и Закон за регионално развитие. Приет е Национален план за регионално развитие, който се превръща в един от основните инструменти на прехода към устойчиво развитие. В него се залага на балансирането между национални, регионални и местни приоритети. От 1994 г., към Министерството на околната среда и водите, функционира Национален център за околна среда и устойчиво развитие. През 1996 г., се създава и Комисия по устойчиво развитие.³⁵

През 1998 г. в рамките на проекта „Предизвикателства пред устойчивото развитие в България“ разработен по линия на ПРООН, е отправена препоръка за създаване на Съвет по устойчивото развитие. Той трябва да изпълнява следните функции: методическо и информационно подпомагане на дейностите по устойчивото развитие, разработване на национална стратегия за устойчиво развитие, съгласуване на националните програми и големите инвестиционни проекти от гледна точка на устойчивото развитие и др. До голяма степен под влияние на този проект, с приемането на Закона за регионалното развитие и на Правилника за организацията и дейността на Съвета за регионално развитие към Министерския съвет и на областните съвети за регионално развитие, през 1999 г., **е изградена Комисия по устойчиво развитие в рамките на Съвета за регионално развитие**. Чрез нея се търсят по-ефективни възможности за съгласуване на стратегически планови документи – например националните планове за икономическо и регионално развитие, национални инфраструктурни проекти и др.³⁶

Една от основните глави в предговорния процес за присъединяване на България към ЕС е Глава 22 Околна среда, открита през 2001 г. и закрыта през 2003 г.. В първоначалния период по нея се обръща особено внимание на разработването на планове за практическа реализация на краткосрочните задачи, институционално укрепване на екологичната политика, сътрудничество между заинтересованите страни.

35 A decent life for all: Ending poverty and giving the world a sustainable future, European Commission (2013), COM(2013) 92 final, p. 6. https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/com-2015-44-final-5-2-2015_en.pdf [15.11.2017]

36 <http://geopolitica.eu/spisanie-geopolitika/504-globalni-i-regionalni-strategii-za-prehod-kam-ustoychivo-razvitiie>

С приемането на България за пълноправен член на ЕС от 2007 г., въпросите на прехода към устойчиво развитие придобиват приоритетно значение.³⁷

*Документите, националните планове, програмите, стратегиите и др. имащи роля при разработването на Национална стратегия за устойчиво развитие на Република България, и връзката ѝ с останалите документи за стратегическо планиране на национално ниво след асоциирането на страната към ЕС (включително и структурните документи с давност до 2025 или 2030 години), могат да бъдат представени по тематични направления (Приложение 1.) в зависимост от тематичната им обособеност и периодът на действието им.*³⁸

Втора глава. Научно-приложни и научноизследователски аспекти на устойчивостта на регионалното развитие.

1. Нормативни и поднормативни актове имащи отношение към научно-приложните аспекти на устойчивостта на регионалното развитие в България.

1.1. Конституционен регламент имащ отношение към изследването.

- Дефиниращ обекта на изследване:

„Територията на Република България се дели на общини и области. Териториалното деление и правомощията на столичната община и на другите големи градове се определят със закон.“³⁹

На база Чл. 135. (1) от Конституцията на РБ е обособен обектът на изследване в този дисертационен труд – област Благоевград и съставляващите я общини.

- Дефиниращ предмета на изследване:

„Областта е административно-териториална единица за провеждане на регионална политика, за осъществяване на държавно управление по места и за осигуряване на съответствие между националните и местните интереси“.⁴⁰

На база Чл. 142. от Конституцията на РБ е обособен предмета в този дисертационен труд – устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград, анализирана чрез постигнатите ефекти (S) от провежданата регионална политика (R - *законови и подзаконови нормативи*) в областта.

1.2. Нормативен регламент от законодателството на Република България имащ отношение към изследването.

- Отнасящ се към обекта на изследване:

„За целите на планирането, програмирането, управлението, ресурсното осигуряване, наблюдението и оценката на регионалното развитие се обособяват

37 Проект на стратегия за устойчиво развитие на Република България, Република България 2007, стр. 2.

38 Пак там

39 <http://www.parliament.bg/bg/const> [16.11.2017]

40 Пак там

райони, които се разделят на нива в съответствие с изискванията на общата класификация на териториалните единици за статистически цели, прилагана в Европейския съюз.“

„Районите, които образуват ниво 3, представляват административно-териториални единици и обхващат територията на отделните области“.

„Районите от съответните нива са териториална основа за провеждане на държавната политика за регионално развитие“⁴¹.

На база Чл. 4. (1), (4) и (5) от Закона за регионално развитие (2008) е препотвърден обектът на изследване - област Благоевград (BG413) и съставляващите я общини.

- Отнасящи се към предмета на изследване:

„Наблюдението на Националната концепция и на регионалните схеми за пространствено развитие по чл. 7а, ал. 2, т. 1 - 3 цели ефективно управление и използване потенциалите на територията“ - Чл. 38. (Нов - ДВ, бр. 15 от 2016 г.).

„За наблюдението на Националната концепция за пространствено развитие и на регионалните схеми за пространствено развитие се изготвят доклади на всеки три години от органа, компетентен за разработването на съответната схема“ - Чл. 39. (Нов - ДВ, бр. 15 от 2016 г.) (1).

„За наблюдението на Националната концепция и на регионалните схеми за пространствено развитие, както и за изготвянето на докладите за напредъка по прилагането им се използват географски информационни системи“ - Чл. 40. (Нов - ДВ, бр. 15 от 2016 г.)

На база гореизложените текстове от Глава седма на Закона за регионално развитие („Наблюдение на пространственото развитие“ - ДВ, БР. 15 от 2016 г.) бе препотвърден предметът на изследване - устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград, анализирана чрез постигнатите ефекти (S) от провежданата регионална политика (R - *законови и подзаконови нормативи*) в областта.⁴²

1.3. Подзаконовите нормативни актове имащи отношение към изследването.

Подзаконовите нормативни актове имащи отношение към изследването са упоменати в част от текстовете в Глава трета от ЗРР - „Стратегическо планиране на регионалното развитие“ (ЗАГЛ. ИЗМ. - ДВ, БР. 15 от 2016 г.).

Тук възниква необходимостта от преглед на същността и поставянето на нормативно обосновани граници пред предмета на изследването чрез съобразяването му с поставения обект, т.е. териториалният му обхват и в частност поднормативните актове имащи отношение към него:

„Стратегическото планиране на регионалното развитие обхваща разработването и актуализацията на система от документи за постигане на

41 <https://www.mrrb.bg/bg/zakon-za-regionalnoto-razvitiie> [16.11.2017]

42 Пак там

устойчиво интегрирано регионално и местно развитие, включително развитие на трансграничното, транснационалното и междурегионалното сътрудничество“ - Чл. 8. (1) от ЗРР 2008;

„Системата от документи за стратегическо планиране на регионалното развитие е основа за програмиране на регионалното развитие“ – Чл. 8. (2) (Изм. - ДВ, бр. 15 от 2016 г.) от ЗРР 2008;

„Системата от документи за стратегическо планиране на регионалното развитие обхваща“ - Чл. 9. (Изм. - ДВ, бр. 15 от 2016 г.) (1) от ЗРР 2008:

- националната стратегия за регионално развитие;
- регионалните планове за развитие;
- областните стратегии за развитие;
- общинските планове за развитие;
- интегрираните планове за градско възстановяване и развитие.⁴³

В съответствие с разгледаните по-горе контурни очертания на изследването (в обект и предмет) следва да се посочи, че в дисертационния труд ще бъде анализирана онази част от поднормативните документи на национално и местно равнище отнасящи се до **стратегическото планиране**.

Изследователският ми мотив за предложеното условно разглеждане на системата от документи за стратегическо планиране на регионалното развитие (за целите на този дисертационен труд) е свързан с текстовете на гореизложеният Чл 12. (1) и (2) от ЗРР 2008 г., които (по мое субективно мнение) съответстват на посочените контурни граници в обекта и предмета на изследване. **От тук следва, че представените предложения за подобряване на мониторинга върху изпълнението на документите за стратегическо планиране биха получили достоверна практическа препотвърденост, ако бъдат използвани на национално и областно ниво за планиране.**

2. Основен понятиен апарат в дисертационния труд.

Обособяването на основен понятиен апарат в дисертационния труд извърших като представих нормативно обособени и често срещани трактовки сред представителите на научната общественост у нас и в чужбина за термините, които използвам в изследването (*устойчиво развитие, устойчиво регионална развитие, регионална политика, стратегическо планиране и др.*).

3. Показатели и научноизследователски подходи за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на България.

3.1. Показатели за устойчиво развитие.

Принос в конкретизирането на политиката на устойчиво развитие имат множеството конференции, симпозиуми, семинари и срещи, организирани и провеждани от специализираните органи на ООН, както и на широката

⁴³ <https://www.mrrb.bg/bg/zakon-za-regionalnoto-razvitie> [16.11.2017]

научноизследователска работа в тази област в отделните страни. Решаващ е приносът в това отношение на изследователския проект за индикаторите на устойчивото развитие, координиран от Научния комитет по опазване на околната среда (SCOPE) в състава на Международния комитет на научните организации (ICSU) където БАН членува от 1931 година.⁴⁴

Що се отнася до реално постигнатия прогрес по устойчивото развитие след конференцията в Рио де Жанейро през 1992 г., т.е. в реализирането на нейните препоръки (*Agenda – 21*), то като цяло постиженията не задоволяват. Това особено се отнася до извънекологичните аспекти на устойчивото развитие: икономическите, социалните и институционалните, които формират фундаменталния и комплексен характер на това развитие. **Ковачев заявява, че съвременната необходимост от истинско устойчиво развитие е по-спешна от тази през 1992 г. (*Управление на устойчивото развитие от 2004 година*).**⁴⁵

Ковачев разглежда и проблема по разработването на показателите за устойчиво развитие. Недостатъчната конструктивно-методологическа разработеност на разглежданите феномени (*пише той през 2004 година*), обуславя системно-структурния характер на показателите за устойчиво развитие - с техните прави и обратни връзки (*изследвани в дисертационния труд*), респективно с мултипликативно-акселеративните ефекти, затрудняващи разработката на тези показатели. Към тези си виждания Ковачев прибавя и проблемите свързани с начините на агрегиране и дезагрегиране на показателите и транзитивността на информацията между различните равнища, както и тези относно чувствителността на тези показатели към външни въздействия, а така също и проблемите относно моделите за системното формиране и обвързване на показателите и т.н.⁴⁶

3.2. Научноизследователски подходи за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на България.

Винаги съществува риск от пропуск при изброяването на научните работници посветили се на разглеждания научноизследователски проблем (*изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България*). Поради тази причина правя уточнението, че направеният преглед не претендира за изчерпателност, а представлява **репрезентативно проучване на научните трудове в областта на устойчивото регионално развитие у нас**. Извършеният преглед на научна литература, която използвах при съставянето на структурата на ДТ е представен в хронологичен ред по година на публикуване (1993 – 2018).

⁴⁴ Ковачев А. Управление на устойчивото развитие, 2004, УНСС, стр. 143

⁴⁵ *Balancing Europe for sustainability*, Actie Stohalm, 1996, p. 17

⁴⁶ Пак там

4. Условен научноизследователски подход за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград.

4.1. Преглед на използваните подходи за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград в трета глава от дисертационния труд.

В точка 1. от глава трета е разгледана законовата база имаща отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България.

В точка 2 от глава трета са представени политическите тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България.

В точка 3. от глава трета се изясняват социално-икономическите и технически тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България.

В точка 4 от глава трета е разгледано равенството като елемент имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България.

В точка 5 от глава трета се представя околната среда като елемент в природо-обществените отношения имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България.

4.2. Преглед на използваните подходи за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград в четвърта глава от дисертационния труд.

В точка 1. от глава четвърта е разгледана законовата база имаща отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград.

В точка 2 от глава четвърта са представени политическите тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград.

В точка 3 от глава четвърта се разясняват даните за социално-икономическите и технически тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград.

В точка 4 от глава четвърта е разгледано равенството като елемент имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград.

В точка 5 от глава четвърта се представя околната среда като елемент в природо-обществените отношения, имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград.

Трета глава. Анализ на устойчивостта на регионалното развитие на Република България.

Под **външна среда** в глава трета на ДТ разбирам общонационалната, т.е. тази която въздейства на област Благоевград от горе на долу (*съгласно представения нормативен преглед във втора глава от ДТ – 1.*), на база дългосрочните цели на държавната политика за регионално развитие в страната.

1. Законова база имаща отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България (STEEPLE).

Фиг. 2. Законова база на Р. България – обособяваща дългосрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в страната (L = R - мерките)

В законовата база имаща отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България, т.е. на външната среда на развитие, в която се намира област Благоевград, обхваща нормативните и поднормативни актове и наредби в съответствието на които, е обособена всяка част от регионалния анализ.

Вместо заключение към точка първа към глава трета е упоменато, че законовата база на Р. България – обособяваща дългосрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в страната представлява R - мерките за осъществяването ѝ, които на свои ред проявяват DF - въздействащи сили върху развитието ѝ. В резултат от тези действия⁴⁷ се наблюдават S ефектите (*от регионалната политика в дългосрочен аспект*), които наблюдавам под формата на индекси за устойчиво развитие (*в текстовете по-долу*). От което следва, че е възможно да бъде определен DF единствено на политическите тенденции в STEEPLE анализа (*на база мерките по финансиране и бюджетиране*) - разглеждани като институционални въздействащи сили, т.е. на лице е аргумент в подкрепа на изследователска хипотеза – **1**) и отхвърлящ останалите **шест**.

47 „не закона, а човека действа“ – Хегел

2. Политически тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България (STEEPLE).

Фиг. 3. Политически тенденции в Р. България – проявяващи институционалните въздействащи сили, чрез които се осъществява дългосрочната държавната политика за регионално развитие в страната (P = DF – институционалните въздействащи сили)

Политическите тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България са представени чрез приоритетите и абсолютните стойности на показателите за мониторинг на постигнатите резултати по изпълнението на 17-те цели на Плана за устойчиво развитие 2030⁴⁸ и структурата на Тригодишният план за действие, за изпълнението на Национална програма за развитие България 2020 в периода 2016-2018 г..⁴⁹

2.1. Резултати от проведеното изследване.

Приоритет 1 от Тригодишния план за изпълнение 2016-2018 г. на НПР България 2020 съответства на цели: №4 и №9 от Програма за устойчиво развитие 2030 на ООН.⁵⁰ Броят мерки и осигурените финансови ресурси (*от Държавния бюджет - ДБ*) за изпълнението им (*R – мерките и финансовите ресурси на чиято база се проявява DF – институционалната въздействаща сила*) по съответния приоритет са: 89 бр. и 762,78 млн. лв.⁵¹.

Приоритет 2 от Тригодишния план за изпълнение 2016-2018 г. на НПР България 2020 съответства на цели: № 1. и № 5. от Програма за устойчиво развитие 2030 на ООН. Броят мерки и осигурените финансови ресурси (*от ДБ*) за изпълнението им (*R проявяващ DF*) по съответния приоритет са: 31 бр. и 513,73 млн. лв..⁵²

Приоритет 3 от Тригодишния план за изпълнение 2016-2018 г. на НПР България 2020 съответства на цели: №6; №11; №14 и №15 от Програма за

48 Да преобразим нашия свят: Плана за устойчиво развитие до 2030 година. Организация на обединените нации, Ню Йорк, септември 2015. стр. 14, 17

49 Тригодишен план за изпълнение 2016-2018 г. на НПР България 2020. Министерския съвет. София, декември 2015. стр. 74 – 352

50 Да преобразим нашия свят: Плана за устойчиво развитие до 2030 година. Организация на обединените нации, Ню Йорк, септември 2015. стр. 14, 17

51 Тригодишен план за изпълнение 2016-2018 г. на НПР България 2020. Министерския съвет. София, декември 2015. стр. 74 – 352

52 Пак там

устойчиво развитие 2030 на ООН.⁵³ Броят мерки и осигурените финансови ресурси (*от ДБ*) за изпълнението им (*Р проявяващ ДФ*) по съответния приоритет са: 63 бр. и 41,67 млн. лв.⁵⁴

Приоритет 4 от Тригодишния план за изпълнение 2016-2018 г. на НПР България 2020 съответства на цел №2 от Програма за устойчиво развитие 2030 на ООН.⁵⁵ Броят мерки и осигурените финансови ресурси (*от ДБ*) за изпълнението им (*Р проявяващ ДФ*) по съответния приоритет са: 22 бр. и - лв..⁵⁶

Приоритет 5 от Тригодишния план за изпълнение 2016-2018 г. на НПР България 2020 съответства на цели: №8; №12 и №17 от Програма за устойчиво развитие 2030 на ООН.⁵⁷ Броят мерки и осигурените финансови ресурси (*от ДБ*) за изпълнението им (*Р проявяващ ДФ*) по съответния приоритет са: 33 бр. и 34,58 млн. лв..⁵⁸

Приоритет 6 от Тригодишния план за изпълнение 2016-2018 г. на НПР България 2020 съответства на цели №3 и №16 от Програма за устойчиво развитие 2030 на ООН.⁵⁹ Броят мерки и осигурените финансови ресурси (*от ДБ*) за изпълнението им (*Р проявяващ ДФ*) по съответния приоритет са: 56 бр. и - лв..⁶⁰

Приоритет 7 от Тригодишния план за изпълнение 2016-2018 г. на НПР България 2020 съответства на цели №7 и №13 от Програма за устойчиво развитие 2030 на ООН.⁶¹ Броят мерки и осигурените финансови ресурси (*от ДБ*) за изпълнението им (*Р проявяващ ДФ*) по съответния приоритет са: 27 бр. и - лв..⁶²

Приоритет 8 от Тригодишния план за изпълнение 2016-2018 г. на НПР България 2020 не се разглежда от Програма за устойчиво развитие 2030 на ООН.⁶³

2.2. Изводи.

53 **Да преобразим нашия свят:** Плана за устойчиво развитие до 2030 година. Организация на обединените нации, Ню Йорк, септември 2015, стр. 14, 17.

54 **Тригодишен план за изпълнение 2016-2018 г.** на НПР България 2020. Министерския съвет, София, декември 2015.стр. 74 – 352

55 **Да преобразим нашия свят:** Плана за устойчиво развитие до 2030 година. Организация на обединените нации, Ню Йорк, септември 2015, стр. 14, 17

56 **Тригодишен план за изпълнение 2016-2018 г.** на НПР България 2020. Министерския съвет. София, декември 2015.стр. 74 – 352.

57 **Да преобразим нашия свят:** Плана за устойчиво развитие до 2030 година. Организация на обединените нации, Ню Йорк, септември 2015, стр. 14, 17

58 **Тригодишен план за изпълнение 2016-2018 г.** на НПР България 2020, Министерския съвет, София, декември 2015.стр. 74 – 352

59 **Да преобразим нашия свят:** Плана за устойчиво развитие до 2030 година. Организация на обединените нации, Ню Йорк, септември 2015, стр. 14, 17

60 **Тригодишен план за изпълнение 2016-2018 г.** на НПР България 2020. Министерския съвет. София, декември 2015.стр. 74 – 352

61 **Да преобразим нашия свят:** Плана за устойчиво развитие до 2030 година, Организация на обединените нации, Ню Йорк, септември 2015, стр. 14, 17

62 **Тригодишен план за изпълнение 2016-2018 г.** на НПР България 2020. Министерския съвет. София, декември 2015.стр. 74 – 352

63 **Янев. Р.,** Социално-икономически екологичен и институционален профил на Република България в контекста на Програма за устойчиво развитие 2030, Сп. Управление и устойчиво развитие (4), година 19, volume 65, ISSN 1311-4506, Лесотехнически университет, София, 2017, стр. 10-14

63<https://support.office.com/en-US/article/Create-a-forecast-in-Excel-2016-for-Windows-22c500da-6da7-45e5-bfdc-60a7062329fd>

Резултатите и направените изводи от тази част на дисертационния труд (*точка втора към глава трета*) могат да бъдат обобщени по следният начин:

- **Институционалните въздействащи сили (DF) – причина за социално-икономическите и технически тенденции на база мерките (R) по финансиране или бюджетиране** бяха представени чрез усвоените средства за периода на мониторинг над резултатите от стратегическото планиране в страната (2016-2018 г.) в съответствие с предмета на анализ (*в точката*) - Тригодишния план за изпълнение 2016-2018 г. на НПР България 2020 и „стикването“ на приоритети, които съдържа с целите заложи в Програма за устойчиво развитие 2030 на ООН. Общата стойност на осигурените финансови ресурси (*от Държавния бюджет*) за периода на мониторинг (2016-2018 г. по осемте приоритета на България 2020) е 1352,76 млн. лв.

- **Институционалните ефекти (S) – следствие, оформящи социално-икономическите и технически тенденции на база мерките (R) по мониторинг над резултатите от стратегическото планиране** бяха представени чрез проучване на резултатите от стратегическото планиране в страната. Тук (*в точката*) бе използвана системата от показатели за устойчиво развитие в България, на чиято база бе осъществен мониторинг над напредъка на страната ни (*в изследвания период на база усвояения бюджетен ресурс*) по всяка от 17-те цели от Програма за устойчиво развитие 2030. **Обобщените данни показват, че два от използваните показателя изразяват разпространение на установените заплахы** (индексът на рано напусналите образование и обучение и този изразяващ неравенството между доходите S80/20 в България са повишили стойностите си въпреки предприетите институционални инициативи за ограничаване на негативните тенденции - заплахы, респективно с: 0,4% и 0,8%) **други два изразяват ограничение** (индексът на население в риск от бедност или социално изключване и този изразяващ разликата в заплащането между половете в България са намалили стойностите си в съответствие с предприетите институционални инициативи за ограничаване на негативните тенденции - заплахы, респективно с 205,1 хиляди души и 1%), **за три не се наблюдава промяна** (индексът на експлоатация на водите; дялът на защитените територии и официалната помощ за развитие в България), **а за един липсват данни** (емисии на CO₂ в България). **Шест от използваните показателя изразяват разпространение на установените възможности** (индексът на относителния дял на третираните битови отпадъци от общия обем на обработените битови отпадъци по метод на третиране – депонирани битови отпадъци и предадени за рециклиране битови отпадъци; население свързано със селищни пречиствателни станции за отпадни води; площи с биологично земеделие; темп на растеж на реалния БВП на човек от населението; очаквана продължителност на живот при раждане и този изразяващ лицата използващи интернет с цел взаимодействие с обществени институции през последните 12 месеца в България са повишили стойностите си в съответствие

с предприетите институционални инициативи за разпространение на позитивните тенденции - възможности, респективно с: 2,1%, 3,1%; 1,8%; 0,8%; 0,1; 0,2 г. и 2,3%), два изразяват **ограничение на установените възможности** (индексът на разходите за научноизследователска и развойна дейност и този изразяващ дялът на електрическата енергия произведена по комбиниран начин, в брутното производство на електроенергия в България са намалили стойностите си въпреки предприетите институционални инициативи за разпространение на позитивните тенденции – възможности, респективно с: 0,2% и 0,2%).

Вместо заключение е споменатото, че чрез политическите тенденции в изследвания регион (България) се проявяват институционалните въздействащи сили, чрез които се осъществява дългосрочната държавната политика за регионално развитие в страната ($P = DF$ – институционалните въздействащи сили). Тази констатация е аргумент в подкрепа на изследователска хипотеза – 1) и отхвърлящ останалите шест.

3. Социално-икономически и технически тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионално развитие на България (STEEPLE).

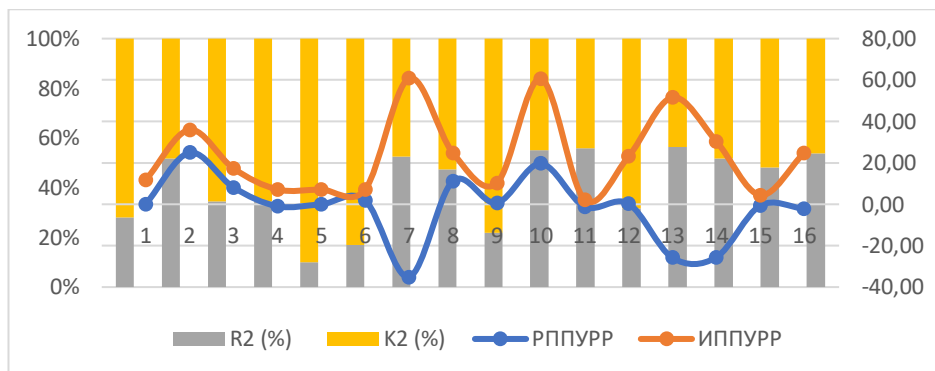
Фиг. 4. Социални тенденции в Р. България; Технически тенденции в Р. България; Икономически тенденции в Р. България- получени в резултат от дългосрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в страната (STE = S - ефектите)

Под социално-икономически и технически тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България разбирам проявлението и взаимозависимостите между два типа променливи, корелационни и индексирани на едни и същи показатели. Тези променливи приемат количествена и качествена обособеност. Ще бъдат разглеждани като **въздействащи сили** (DF), **ефекти** (S), (носители на количествена – монетарна или индексирана информация) и **корелационни индекси** ($DF:S$) (носители на качествена). Чрез тях ще бъдат представени част от практико-приложните достойнства на използвания научноизследователски подход (*STEEPLE* анализа на устойчивостта на регионалното развитие на национално и местно ниво).

3.1. Резултати от проведеното изследване.

Резултатите от изследването на проявлението на въздействащите сили (DF на база стойностите на S) в България към предходния програмен период 2007-2013 г. са следните: равновесни – 7 показателя; циклично стабилни – 3 и нестабилни –

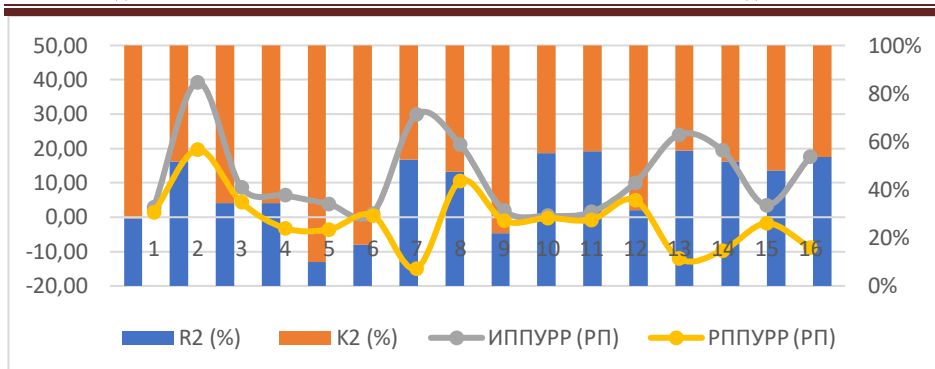
6. Взаимозависимостите между ключовите индикатори за утойчиво развитие ($DF:S$) са константни. Следователно е възможно да се определи най-рентабилното управленско решение на база обхвата на изследването в тази точка от дисертационния труд – в ретроспективен аспект то (*най-рентабилното управленско решение*) има контролен характер с цел мониторинг над ефективността на провежданата политика на устойчиво регионално развитие (R - *мярка*) в България за настоящия програмен период. Наблюдава се следната подредба на показателите спрямо проявлението на въздействащите сили (DF на база стойностите на S) в България (*по приоритетност – от нестабилни към циклично стабилни и равновесни*): 3.5.; 6.4.; 7.1.1.; 4.2.; 8.1.; 6.1.; 3.6; 1.1.; 2.1.; 4.1.; 2.6.; 3.1.1.; 3.1.2.; 3.1.3.; 7.1.2.; 5.1.

Фиг.5. Проявление на въздействащите сили (DF на база стойностите на S) и взаимозависимости между индексираниите показатели ($DF:S$) в България към 2007-2013г.

Резултатите от изследването на проявлението на въздействащите сили (DF на база стойностите на S) в България към настоящия програмен период 2014-2020 г. (PI) са следните: равновесни – 10 показателя, циклично стабилни – 2 и нестабилни – 4. Взаимозависимостите между ключовите индикатори за устойчиво развитие ($DF:S$) в България са константни.⁶⁴

⁶⁴ Yanev R., M. Shishmanova, Research on the intensity of the implemented policy of sustainable regional development in Bulgaria, Conference: Proceedings of the PhD Student Scientific Session of the FMNS – 2016, At: Blagoevgrad, Bulgaria

Фиг.6. Проявление на въздействащите сили (DF на база стойностите на S) и взаимозависимости между индексираниите показатели (DF:S) в България към 2014-2020 г. (Реалистична прогноза).

3.2. Изводи и препоръки.

Установено бе, че въздействащите сили (DF) действително са носители на количествените изменения на разглежданите феномени, индексирани на база ефектите (S) от регионалното развитие на България. Описаната чрез тях (S) външната среда (за обекта) чрез наблюдаваните възможности и заплахи в нея съответстват на основния мотив за ползването на този способ за регионален анализ (STEEPLE анализа), който обикновено се свързва с възможност да се предвиди бъдещата ситуация и съответно да се направят изводите за развитието на района (в частният случай).⁶⁵ Методологичното изискване за изразяване (чрез индексирание) и прогнозиране на бъдещата (регионална) ситуация беше спазено (чрез представяне на 16-те индекса за устойчиво развитие в България и изготвеният вариативен прогнозен анализ). Направените изводи и препоръки за развитието на района бяха изразени чрез взаимозависимостите между ключовите индикатори за устойчиво развитие (DF:S) или носителите на качествена – корелационна информация. Изложените тълкувания (изводи и препоръки) на степента на приложимост за всеки от ключовите показатели за устойчиво развитие в България бяха представени по приоритетност. Представените резултати от тази част на дисертационния труд показват ясно формирането, функционирането и стратегическото управление на района, разбран като своеобразна сложна система, в която се осъществява националната и местна регионална политика.

Вместо заключение към трета точка от глава трета на дисертационния труд е упоменато, че социално-икономическите и технически тенденции са получени в резултат от дългосрочните цели и приоритети на държавната политика за

65 Шишманова М., Регионален анализ, Изд. Авангард Прима. Благоевград, 2010, стр. 222

регионално развитие в страната ($STE = S$ - ефектите) Тази констатация е аргумент в подкрепа на изследователска хипотеза – 1) и отхвърлящ останалите **шест**.

4. Равенството като елемент имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на България (STEEPLE).

Фиг. 9. Равенство в Р. България – Е– получено в резултат от дългосрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в страната ($E = S$ - ефектите).

Международната общност (и в частност Европейската комисия) поставя знак на равенство между „борбата“ с бедността във всичките ѝ форми и „борбата“ срещу социалното изключване. Тази част от дисертационния труд е насочена към (задача) **обособяване, проследяване и представяне на хода на функционална устойчивост на регионалното развитие в България (NUTS BG3).**

4.1. Резултати от проведеното изследване.

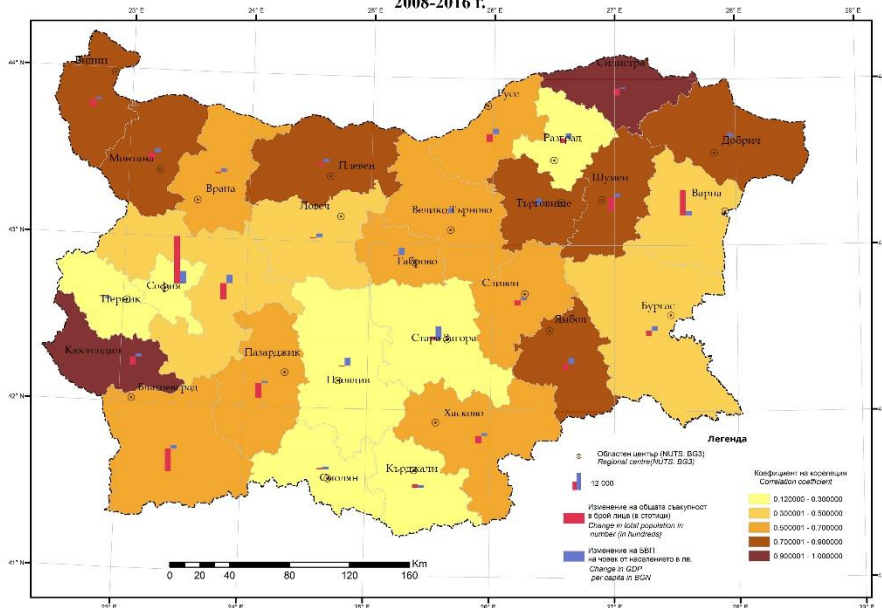
Резултатите от извършения корелационен анализ са изложени в тематична карта 3. При съставянето и е използван метод „количествен фон“. Изразените (корелационни) зависимости между населението в риск от бедност или социално изключване и БВП на човек от населението ($DF:S$) в България за целия период на изследване 2008-2016 г. определят функционалността в хода на устойчиво развитие на България.

4.2. Изводи.

В резултат на което, може да бъде заключено, че слабата до умерена корелационна зависимост между поставените в риск от бедност или социално изключване (S) и БВП на човек от населението (DF) в страната са характерни за развитието на районите „център“, а значителната, висока и много висока корелационна зависимост между тях се наблюдава в развитието на районите „периферия“.

Важно е към точка четвърта на глава трета от дисертационния труд да бъде споменато, че чрез обособяването, проследяването и представянето на хода на функционална устойчивост на регионалното развитие в България (NUTS BG3), извършено в ГИС среда, бе изразен нов способ (или *подход*) за картографиране на въздействието на центробежните и центростремителни сили (DF), пораждащи и задълбочаващи пространствените дисбаланси – център/периферия. Твърдим, че причина за наблюдавания феномен са именно те (*центробежните и центростремителни сили*), на база следната научноизследователска аргументация:

Тематична карта 3. Корелационен анализ на разглежданите показатели (DF:S) в България (NUTS:BG3) 2008-2016 г.

На тематична карта 3 е изразено изменението на социално-икономическия потенциал (*общата съвкупност и БВП на човек от населението*), на чиято база бе установена закономерност между абсолютните стойности (S), и корелационните индекси (DF:S) на разглежданите показатели по места в районите „център“ и „периферия“. Съгласно закономерността се оказва, че: „донорите“ на установения моноцентричен модел на регионално развитие в България (*районите „периферия“*) се характеризират с регресивен курс на регионално развитие (*изразен от отрицателния реален прираст на общата съвкупност в тях*), който винаги е свързан с високи нива на корелационна взаимозависимост между разглежданите показатели; „бенефициентите“ на свой ред на установения моноцентричен модел на регионално развитие в България (*районите „център“*) се характеризират с прогресивен курс на регионално развитие (*изразен от положителния реален прираст на общата съвкупност в тях*), който винаги е свързан с ниски нива на корелационна взаимозависимост между разглежданите показатели. Изключение от тази закономерност се наблюдава в периферните райони на страната, населени с българомохамедани. Причините за този феномен могат да бъдат търсени в етно-демографския характер на демографската катастрофа, в която се намира страната ни, но казусът е извън предмета на анализ в това изследване. Тревожност би следвало да порожи фактът, че обратната

корелационна зависимост е знак за наличие на големи социални групи от общата съвкупност в централните и периферни райони намиращи се в косвена опасност от бедност или социално изключване на база стопанската конюнктура.⁶⁶

Вместо заключение към точка четвърта към глава трета от ДТ е отбелязано, че равенство е елемент от изследването на устойчивостта на регионалното развитие, получен в резултат от дългосрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в страната ($E = S$ - ефектите). Тази констатация е аргумент в подкрепа на изследователска хипотеза – 1) и отхвърлящ останалите шест.

5. Околната среда като елемент имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионално развитие на България (STEEPLE).

Фиг. 11. Околна среда в Р. България - представяща ефектите от дългосрочната държавната политика за регионално развитие в страната ($E = S$ - ефектите)

Тази част от дисертационния труд има за цел да разглежда възможностите за поддържане, съхраняване и ползване от процеса на устойчиво развитие на природо-обществената среда в планинските райони на България и да изрази въздействието на антропогенния фактор върху нея (*природо-обществената среда*) обособяващ заплахите, които регистрираме на база екологичните тенденции в обекта на анализ.

5.1. Резултати от проведеното изследване.

Планинските райони (*общини*) от градски и селски тип на ниво NUTS0 – BG, България са съответно: (*според изложените нормативи и националната дефиниция на селски район*⁶⁷) 10 (*от градски тип към 31.12.2014 г.*⁶⁸) и 94 на брой *от селски тип (посочени на тематична карта 4.)*. Съставляват 19047,2 км² (17.2%) и 23432.3 км² (21.1%) от територията на България. Средният относителен

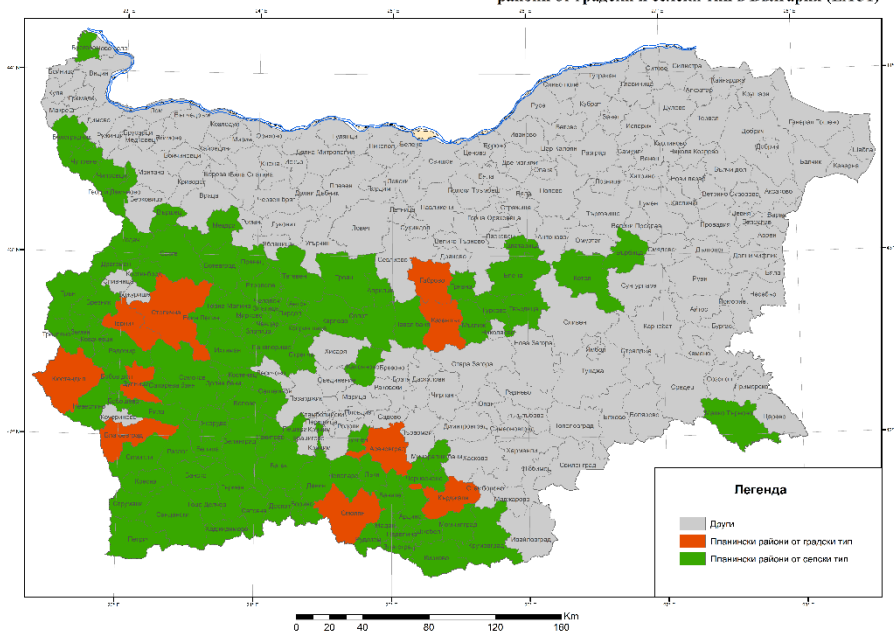
66 Yanev R., G. Bezinska, An approach for mapping the spatial imbalances in regional development through the concept of sustainability, Доклад за деветнадесета международна научна конференция - KNOWLEDGE IN PRACTICE в Банско, 2018 (подпечат)

67 Районите областите и общините в Република България 2012, Република България, Национален статистически институт, , София 2014, Таблица (Excel) V. 1. (Население – общо и в трудоспособна възраст към 31.12.2012 година);

68 Районите областите и общините в Република България 2014, Република България, Национален статистически институт, , София 2016, Таблицы (Excel): V. 1. (Население – общо и в трудоспособна възраст към 31.12.2014 година), II. 1.(Баланс на територията на Република България към 2011 г. – Горски територии) [http://www.nsi.bg/bg/search/node/%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5%2C%20%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B5%20%D0%B8%20%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5];

дял на територията заета от гори в планинските райони от градски тип е 24.6% при 84.9% средно за планинските райони от селски тип.

Тематична карта 4. Териториален обхват на планинските райони от градски и селски тип в България (LAU1)

5.2. Изводи и препоръки.

Голяма част от хората в планинските райони на страната са принудени **пряко (не косвено)** да **въздействат (DF)** върху природната среда за „домогването“ си до физиологичните си потребности. На тази база бе установено, че планинските райони от градски тип („червените зони“) се характеризират с по-висока степен на социално-икономическа устойчивост, а планинските райони от селски тип („зелените зони“) с по-висока степен на екологична устойчивост.

Също така към точка пета на глава трета от дисертационния труд може да бъде упоменато, че регионалният анализ на планинските райони в България бе структуриран по райони за планиране (NUTS2), поради естеството и обема на изследването. Придобита бе косвена информация (*отнасяща се единствено за общините обособени като планински райони в България*), относно интензитета на „центробежните“ и „центростремителни сили“ (*влияещи на разгледаните „входно-изходни“ индекси на „техногенната“ система наречена „втора природа“* DF – коефициент на безработица и S - образувани битови отпадъци на

човек от населението), на които са подложени отделните райони за планиране в страната, както и (в частност) на влиянието им върху степента и естеството на проявление на устойчивост в развитието на планинските райони в България (зависещо от съответния им тип, градски – селски).

Вместо заключение към точка пета на глава трета от дисертационния труд може да бъде упоменато, че околната среда представя ефектите от дългосрочната държавната политика за регионално развитие в страната ($E = S$ - ефектите). Тази констатация е аргумент в подкрепа на изследователска хипотеза – 1) и отхвърлящ останалите шест.

Четвърта глава. Анализ на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград.

Под **външна среда** в глава четвърта на ДТ разбирам териториалния обхват на област Благоевград, т.е. тази (среда) която въздейства на общините в състава на област Благоевград от горе на долу (съгласно представения нормативен преглед във глава втора на ДТ – 1.), на база средносрочните цели на държавната политика за регионално развитие в нея (област Благоевград).

1. Законова база имаща отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград (STEEPLE).

Фиг. 13. Законова база в област Благоевград - обособяваща средносрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в областта ($L = R$ - мерките).

В законовата база имаща отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград, т.е. на външната среда на развитие, в която се намират общините от област Благоевград обхваща нормативните и поднормативни актове и наредби, в съответствието на които е обособена всяка част от STEEPLE анализа.

Вместо заключение към точка първа към глава четвърта от ДТ е упоменато, че законовата база в Област Благоевград – обособяваща средносрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в областта представлява R - мерките за осъществяването ѝ, които на свои ред проявяват DF - въздействащи сили върху развитието ѝ. В резултат от тези действия се наблюдават S ефектите (от регионалната политика в средносрочен аспект), които наблюдавам под формата на индекси за устойчиво развитие (в текстовете по-

долу). От което следва, че е възможно да бъде определен DF единствено на политическите тенденции в STEEPLE анализа (*на база мерките по финансиране и бюджетиране*) - разглеждани като институционални въздействащи сили, т.е. на лице е аргумент в подкрепа на изследователска хипотеза – 1) и отхвърлящ останалите **шест**.

2. Политически тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград (STEEPLE).

Политическите тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград са представени чрез условна последваща оценка на степента на постигане на целите на Областната стратегия за развитие на област Благоевград 2007 – 2013 г..

Фиг. 14. Политически тенденции в област Благоевград - проявяващи институционалните въздействащи сили, чрез които се осъществява средносрочната държавната политика за регионално развитие в областта (P = DF – институционалните въздействащи сили).

2.1. Резултати от проведеното изследване.

Тук са разгледани приключените проекти на територията на четиринадесетте общини от област Благоевград за предходния програмен период 2007-2013 г.(252), както и по всяка от посочените специфични цели от Областната стратегия за регионално развитие на област Благоевград 2007-2013 г. (*Табл. 1. в ДТ*). Общият бюджет на приключените проекти е 198978114 лв. (*R – мерките и финансовите ресурси на чиято база се проявява DF – институционалната въздействаща сила*) от тях 184590798 лв. е размерът на осигурените БФП (85%). В това число осигурените финансови средства от Европейския съюз (*ЕС*) съставляват 80,2 % от тях (*БФП*), а националното финансиране респективно 19,8% (*данните са генерализирани – Приложение 3*).

2.2. Изводи.

Резултатите от изпълнението на поставените специфични цели на Областната стратегия за развитие на област Благоевград 2007-2013, следва да бъдат възприемани като своеобразна **обратна връзка**, обуславяща **институционалните въздействащи сили (DF)**– причина за социално-икономическите и технически тенденции, на база мерките (*R*) по финансиране или бюджетиране, както и институционалните ефекти (*S*) – следствие, оформящи социално-икономическите и технически тенденции, на база мерките (*R*) по мониторинг и оценка над

результатите от стратегическото планиране. STEEPLE анализът на устойчивостта на регионалното развитие на общините от област Благоевград в този изследователски пункт се отнася за периода 2008-2015 година. **Причина** за несъответствието му с този на предходния програмен период 2007-2013 г. е изплащането на 41% от средствата по приключените проекти по оперативните програми на ЕС от миналия програмен период през този (2014 и 2015 г.) и изплащането на 0% от средствата през 2007 година. Това означава, че предходният регионален цикъл (*програмен период 2007-2013*) запазва установените институционални въздействащи сили (*DF*) върху развитието на региона (*NUTS: BG413 Благоевград*) в първите години на настоящия 2014-2020, а чрез тях и **социално-икономическото си влияние върху обществената среда** (*изразено чрез S – ефектите върху социално-икономическите и технически тенденции*) на област Благоевград.

Вместо заключение е споменатото, че чрез политическите тенденции в изследвания регион (*област Благоевград*) се проявяват институционалните въздействащи сили, чрез които се осъществява средносрочната държавната политика за регионално развитие в областта ($P = DF$ – институционалните въздействащи сили). Тази констатация е аргумент в подкрепа на изследователска хипотеза – 1) и отхвърлящ останалите **шест**.

3. Социално-икономически и технически тенденции имащи отношение към изследването на устойчивостта на регионално развитие на област Благоевград (STEPLE).

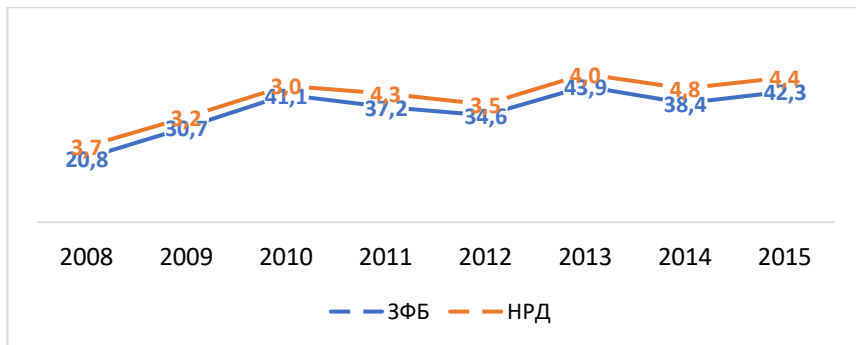
Фиг. 15. Социални тенденции в област Благоевград; Технически тенденции в област Благоевград; Икономически тенденции в област Благоевград- получени в резултат от средносрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в областта (**STE** = **S** - ефектите)

3.1. Резултати от проведеното изследване.

Посоката на развитие на област Благоевград (за периода на анализ 2008-2015 г.) е установена на база функционалните (*корелационни*) взаимозависимости между причините (*DF*) и следствията (*S*) от стратегическото управление на еволюцията на регионалната система (*област Благоевград*). Бе установено, че социално-икономическите и технически тенденции (*S*) в областта са производни на институционалните въздействащи сили (*DF*) оформящи обществената среда и анализиращи резултата от тези мерки (*R*) на база мониторинг над постигнатите

резултати по стратегическите цели за регионално развитие, заложили в Областната стратегия за развитие на област Благоевград 2007 – 2013 година (*разгледани в предходната точка*), които на свой ред са предпоставка за анализ на обособената (*в точка втора на тази глава*), обратната връзка с която се характеризират институционалните въздействащи сили (DF).

След установяване на курса на регионално развитие на област Благоевград бе проследен и хода на функционалната и инерционност за периода 2008-2015 година.

Източник: ЗФБ (авторски изчисления на база данни на НСИ); НРД (НСИ).

Легенда: ЗФБ – Засегнати от поне една от формите на бедност (% от съвкупността); НРД – Неравенство в разпределението на доходите (отношение между доходите на най-бедните и най-богатите 20% от домакинствата).

Фиг. 16. Ход на функционална инерционност на област Благоевград за периода 2008-2015 г.

3.2. Изводи.

Чрез тази част на STEEPLE анализа на устойчивостта на регионалното развитие на общините от област Благоевград бе изложен **научноизследователски подход за обособяване на действията по прогнозиране на развитието на външната, обективната среда за всеки от съответните структурни елементи на обществената среда (общини) на област Благоевград (в съответствие с общо приетото предназначение на STEEPLE анализа в научната литература при осъществяване на принципите за стратегическо управление на местно ниво – новото е, че тук той е свързан с концепцията за устойчиво развитие).**

Известно е, че ограничаването на заплахите и ползването от възможностите предполага на първо място яснота върху качествените характеристики на участниците в управленския процес. Установяването на субектите и обектите, както и на **бенефициентите и донорите** на стратегическото действие е от фундаментално значение за истинността на научното изследване, защото се

оказва, че проблемите обективно не съществуват. Те са субективно конструирани, от което на свой ред следва:

Положителните страни в социалното и икономическото развитие на област Благоевград за периода 2008-2015 година биват доловими от все по-малък относителен дял от населението. Тази констатация е направена на база високите нива на неравенство в разпределението на доходите (*DF*), водещи след себе си до повишаване на относителния дял на засегнатите от поне един от аспектите на бедността (*S*). Попадането в риск от социално изключване на определен дял от физическите лица от обществото на област Благоевград (*в частност*) води след себе си до придобиването на все по-големи материални възможности у други членове на същата общност (*или на такива осъществяващи трудовата си дейност в района*). От тук следва да бъде заключено, че е налице структурно-системен проблем (*заплаха*) за мнозинството от гражданите на областта, които стават „донори“ на настоящето статукво. Резултатите от прякото въздействие на институционалните въздействащи сили (*DF*) върху регионалната система (*област Благоевград*) е индикатор за проблеми в изпълнителната и в по-малка степен в законодателната власт на местно и национално ниво. От друга страна тласкането на големи маси от хора към бездната на социалното изключване (**отрицателната страна**) води до намаляване на функционалните им възможности за гражданска или стопанска самоинициатива. Задълбочаването на социално-икономическата поляризация на обществото от област Благоевград, породено от институционалните въздействащи сили (*DF*), ще продължава да развива границата между юридическото лице с идеална цел на дейност и това с търговска. В резултат на което, установените регресионни процеси (*S*) в бъдеще ще се характеризират с по-висока функционална инерционност.

Вместо заключение към трета точка от глава четвърта на дисертационния труд е упоменато, че социално-икономическите и технически тенденции са получени в резултат от средносрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в областта ($STE = S$ - ефектите) Тази констатация е аргумент в подкрепа на изследователска хипотеза – 1) и отхвърлящ останалите шест.

4. Равенството като елемент имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград ($STE = S$).

Фиг. 17. Равенство в област. България - получено в резултат от средносрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в областта ($E = S$ - ефектите).

Съвременната (*социална*) държава се стреми да насърчи гражданите си да достигат третият етаж на развитие, но целта ѝ е да осигури на всички от тях социално включване, т.е. първия от условната пирамида на потребностите. Независимо от желанието на индивида, дори и с цената на рестриктивни мерки (*R*), причината е, че незаинтересоваността на някои хора за собственото им развитие води до неблагоприятен ефект не само у тях, а и у останалите членове на обществото (*затова е важно хората да живеят в подходяща среда и при приемливи условия*).

4.1. Резултати от проведеното изследване.

Броят на хората изложени на риск от бедност или социално изключване в област Благоевград (*min*) за 2007 г. е 102900 души или 23,9% от населението на областта. За периода 2008 – 2012 г. средна стойност (*медиана*): 116500 души или 35,4% (*от OC*). „Връх” (*max*) спрямо *OC* на населението се наблюдава през 2012 г. с 116500 души или 36,4%. Към 2013 г. (*KIII*) бяха засегнати 85800 души или 27% (*от OC*). Материалните лишения са най-разпространената форма на бедност в област Благоевград (*през 2013 г.*) - относителен дял от 22,1% или 70302 души от населението на областта живеещи в риск от бедност след изплащането на социалните трансфери. Това бе последвано от парична бедност, която засегна 15,7% или 49943 души (*от населението на областта*), както и нисък интензитет на икономическа активност, засягащ 14700 души на възраст 18-59 г-и.⁶⁹

4.2. Изводи.

Разгледани бяха процесите определящи средата на живот (*DF*), проявлението на бедността и рискът от социално изключване (*S*) сред гражданите на област Благоевград, както и резултатите от предприетите мерки (*R*) от институционалния управленски фактор за справяне с този проблем.

Изразената чрез STEEPLE анализ неблагоприятна външна среда (*DF*), в която е възможно да попадне индивида в процеса на израстването му до личност, както и мерките необходими за превенция от този риск (*от самият него и от управленският обществен орган под чиято юрисдикция се намира*) (*DF*) е постулират със следната констатация: Социалното изключване надхвърля участието в трудовия живот, проявява се в областта на жилищното настаняване, образование, здравеопазване и достъп до услуги.⁷⁰

69 **Индикатори за бедност и социално включване:** Относителен дял на бедните по пол и възрастови групи; Процент от населението живеещо с материални лишения по възраст и пол; Лица живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност по възраст и пол; Население в риск от бедност или социално изключване по пол и възраст. 2007-2013, брой лица или %, области. Национален статистически институт <http://www.nsi.bg/bg/content/8262/%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82-%D0%B8-%D1%81%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE-%D0%B2%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D1%87%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8>, 2016-02-12, [22.02.2018]

70 **Sustainable development in the European Union**, 2015 monitoring report of the EU Sustainable Development Strategy, Eurostat, Luxembourg 2015., p. 118

Вместо заключение към точка четвърта към глава четвърта от ДТ е отбелязано, че равенство е елемент от изследването на устойчивостта на регионалното развитие, получен в резултат от средносрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в областта ($E = S$ - ефектите). Тази констатация е аргумент в подкрепа на изследователска хипотеза – **1)** и отхвърлящ останалите **шест**.

4.3. Преглед на външната среда на област Благоевград по общини.

Външната среда за развитие (по общини) приема следните особености за:

- **Община BLG01 Банско**

възможности - реализирани проекти (2007-2013 – *общо*) 14; с Общ бюджет (*DF*) от 20391143 лв. или 9,34% от общия бюджет на приключените проекти в област Благоевград.

заплахи – относителен дял на бедните (*монетарна бедност - S*) 17,6% от общата съвкупност.

- **Община BLG02 Белица**

възможности - реализирани проекти 4; с общ бюджет (*DF*) от 1788604 лв. или 0,82% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 41,0% от общата съвкупност.

- **Община BLG03 Благоевград**

възможности - реализирани проекти 61 с общ бюджет (*DF*) от 71402493 лв. или 32,7% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 15,6% от общата съвкупност.

- **Община BLG11 Гоце Делчев**

възможности - реализирани проекти 31 с общ бюджет (*DF*) от 39369739 лв. или 18,03% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 16,4% от общата съвкупност.

- **Община BLG13 Гърмен**

възможности - реализирани проекти 4 с общ бюджет от (*DF*) 2905545 лв. или 1,33% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 26,2% от общата съвкупност.

- **Община BLG28 Кресна**

възможности - реализирани проекти 8 с общ бюджет (*DF*) от 1576683 лв. или 0,72% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 26,1% от общата съвкупност.

- **Община BLG33 Петрич**

възможности - реализирани проекти 42 с общ бюджет (*DF*) от 33295952 лв. или 15,25% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 21,8% от общата съвкупност.

- **Община BLG37 Разлог**

възможности - реализирани проекти 20 с общ бюджет (*DF*) от 10080870 лв. или 4,62% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 18,2% от общата съвкупност.

- **Община BLG40 Сандански**

възможности - реализирани проекти 25 с общ бюджет (*DF*) от 21395172 лв. или 9,8% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 22,6% от общата съвкупност.

- **Община BLG42 Сатовча**

възможности - реализирани проекти 7 с общ бюджет (*DF*) от 2280039 лв. или 1,04% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 24,0% от общата съвкупност.

- **Община BLG44 Симитли**

възможности - реализирани проекти 9 с общ бюджет (*DF*) от 5165702 лв. или 2,37% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 28,9% от общата съвкупност.

- **Община BLG49 Струмяни**

възможности - реализирани проекти 8 с общ бюджет (*DF*) от 1837225 лв. или 0,84% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 47,2% от общата съвкупност.

- **Община BLG52 Хаджидимово**

възможности - реализирани проекти 5; с общ бюджет (*DF*) от 4109759 лв. или 1,88% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 19,1% от общата съвкупност.

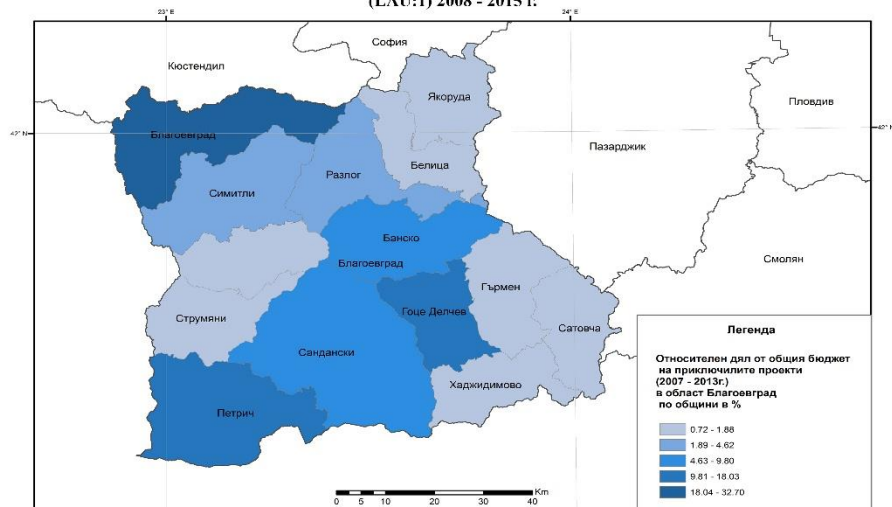
- **Община BLG53 Якоруда**

възможности - реализирани проекти 11; с общ бюджет (*DF*) от 2771002 лв. или 1,27% от общия бюджет на всички проекти в област Благоевград.

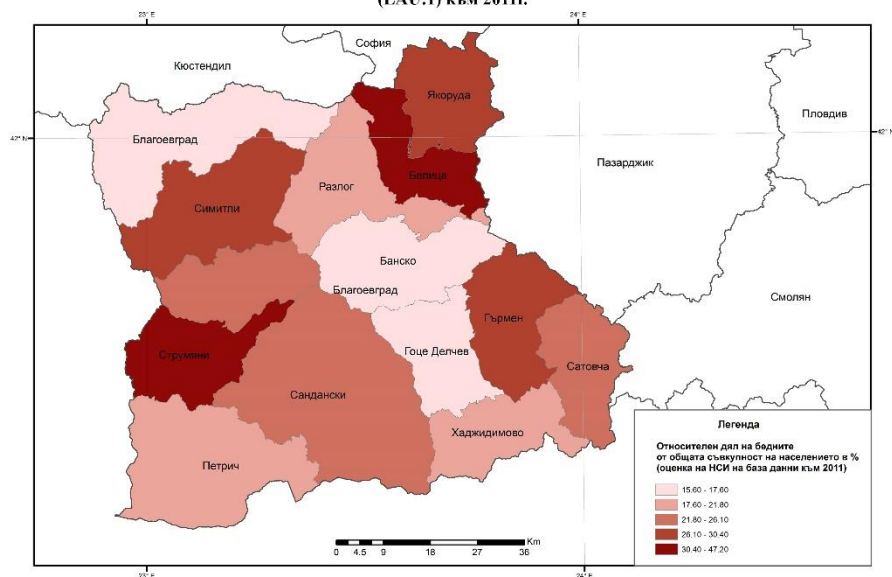
заплахи - относителен дял на бедните (*S*) 30,4% от общата съвкупност.⁷¹

⁷¹<http://www.nsi.bg/bg/content/16489/%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F/%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%82%D0%B0-%D0%B2-%3F-%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F> [22.02.2016]

Тематична карта 5. Интензитет на институционалните въздействащи сили (DI) в област Благоевград (LAU:1) 2008 - 2015 г.

Тематична карта 6. Ефекти (S) от предприетите мерки (R) за борба с монетарната бедност в област Благоевград (LAU:1) към 2011г.

5. Околната среда като елемент имащ отношение към изследването на устойчивостта на регионално развитие на област Благоевград (STEEPLE).

Фиг. 18. Околна среда в област Благоевград - представяща ефектите от средносрочната държавна политика за регионално развитие в областта (E = S - ефектите).

5.1. Резултати от проведеното изследване.

Планинските райони (LAU1 общини) на ниво NUTS3 BG413, област Благоевград са 14 на брой: BLG01 Банско; BLG02 Белица; BLG03 Благоевград; BLG11 Гоце Делчев; BLG13 Гърмен; BLG28 Кресна; BLG33 Петрич; BLG37 Разлог; BLG40 Сандански; BLG42 Сатовча; BLG44 Симитли; BLG49 Струмяни; BLG52 Хаджидимово; BLG53 Якоруда. Планински райони от градски тип в състава на BG413 област Благоевград е единствено BLG03 община Благоевград, а планински райони от селски тип са останалите 13.⁷²

5.2. Изводи и препоръки.

В изложения STEEPLE анализ на устойчивостта на регионалното развитие на планинските райони в България в точка пета към глава трета от дисертационния труд, подробно разгледах постигнатите резултати (S) на страната ни по поставените пред нея международни спогодби и национални стратегически документи (R - мерки), т.е. въздействието на институционалните въздействащи сили (DF), обясняващи наблюдаваното (чрез индексите за устойчиво развитие S) състоянието на околната среда и значението ѝ в контекста на устойчивото регионално развитие.

Вместо заключение към точка пета на глава четвърта от дисертационния труд е упоменато, че околната среда представя ефектите от средносрочната държавната политика за регионално развитие в областта (E = S - ефектите). Тази констатация е аргумент в подкрепа на изследователска хипотеза – 1) и отхвърлящ останалите шест.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В изпълнение на поставената основна цел на дисертационния труд (,изследване устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград и

72 Янев Р. Устойчиво регионално развитие на планинските райони в България, Сборник доклади - Научна конференция: Географски аспекти на планирането и използването на територията в условията на глобални промени, ISBN 978-619-90446-1-2, гр. Вършец 2016, <http://geography.bg/images/dokladi/28.pdf> [03.12.2018]

представяне на резултатите от провежданата регионална политика в областта и съставлящите я общини за периода 2008 – 2015 година“) чрез заложените задачи, бе необходимо да бъде изследвана външната среда на регионално развитие, в която се намира обекта - област Благоевград и съставлящите я общини, на чиято база бяха обособени съответните **възможности и заплахи**. Научноизследователският подход (за изследване на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград и съставлящите я общини) въведе именно тази условност в изследователската част на ДТ (глави трета и четвърта).

Фокусът на анализа беше съсредоточен върху оценяването на променливите на макро-средата (индексирани чрез показателите за устойчиво развитие в България): политическите, социално-икономическите, технически тенденции, равнопоставеността на гражданите, законовата база и околната среда, в съответствие с вече заявената основна цел на дисертационния труд.

Научната новост на дисертационния труд се състои в това, че тук за първи път бе предложен подход за анализ на устойчивостта на регионалното развитие, осъществен посредством метода на STEEPLE анализ и Работният списък на Програмата на UNCSД относно показателите за устойчиво развитие.

Установените **аргументи** в подкрепа на изследователска хипотеза – **1)** и отхвърлящи останалите **шест** могат да бъдат групирани и спрямо мястото им в предложението **изследователски подход за изследване на устойчивостта на регионалното развитие (на примера на област Благоевград)**:

- **Законовата база** на даден регион **обособява** дългосрочните и средносрочни цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в него (**L = R**);
- **Посредством политическите тенденции** в даден регион се проявяват институционалните му въздействащи сили, чрез които се осъществява дългосрочната или средносрочна държавна политика за регионално развитие в него (**P = DF**);
- **Социално-икономическите и технически тенденции** в даден регион са **получени** в резултат от дългосрочните или средносрочни цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в него (**STE = S**);
- **Равенството**, разглеждано като елемент от изследването на устойчивостта на регионалното развитие, е **резултат** от дългосрочните или средносрочни цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие в него (**E = S**);
- Състоянието на **околната среда**, разглеждана като елемент от изследването на устойчивостта на регионалното развитие на даден регион, представя **ефектите** от дългосрочната и средносрочна държавна политика за регионално развитие в него (**E = S**).

СПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Научен принос

- Използван е нов **научноизследователски подход** за изследване на **устойчивостта на регионалното развитие** (на примера на област Благоевград).

Подходът е резултат от комбинация на STEEPLE анализ и Работният списък в Програмата на UNCSD относно показателите за устойчиво развитие. Получен е в изпълнение на поставената основна цел на дисертационния труд.

Научноприложен принос

- Обособяването, проследяването и представянето на хода на функционална устойчивост на регионалното развитие в България (*NUTS BG3*) извършено в ГИС среда, е **нов способ (или подход) за картографиране на въздействието на центробежните и центростремителни сили (DF)**, пораждащи и задълбочаващи пространствените дисбаланси – център/периферия.⁷³

На база на същия Чл. (Чл.40) от ЗРР (2008) е припознат и втори научноприложен принос:

- Картографиране на интензитета на институционалните въздействащи сили (DF) в област Благоевград (2008-2015 г.), под които разбирам усвоените средства (на база R – мерките по финансиране и бюджетиране) по кохезионния и структурните фондове.⁷⁴

⁷³ Твърдя, че става дума за **научноприложен принос**, на база на Чл. 40. (Нов - ДВ, бр. 15 от 2016 г.) от ЗРР (2008), които гласи:

„За наблюдението на Националната концепция и на регионалните схеми за пространствено развитие, както и за изготвянето на докладите за напредъка по прилагането им се използват географски информационни системи“.

⁷⁴ Този научноприложен принос представлява „**ключовият камък**“ в изпълнението на поставената основна цел на дисертационния труд и научноизследователската ми дейност.

**СОБСТВЕНИ ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА
ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД⁷⁵**

1. **Янев Р.** Подход към стратегическо управление на природо-обществената жизнена среда чрез концепцията за устойчиво регионално развитие, *Economics and Management*, ISSN: 2367-7600; 1312-594X,
2. **Янев Р.** Ретроспективен анализ на инерционността на регионалното развитие на област Благоевград за предходния програмен период 2007-2013 година, *Economics and Management*, ISSN: 2367-7600; 1312-594X, Volume: XIV, Issue:I, Year:2018, pp.36-45, http://em.swu.bg/index.php?option=com_content&view=article&id=638:retrospective-analysis-of-the-inertia-of-blagoevgrad-district-s-regional-development-for-the-previous-programing-period-2007-2013&catid=29:2018&Itemid=116, [03.12.2018]
3. **Янев Р.** Ретроспективен анализ на устойчивостта на регионалното развитие на област Благоевград за предходния програмен период 2007-2013 година (подпечат), Списание управление и устойчиво развитие, Лесотехнически университет, ISSN 1311-4506, 2018
4. **Янев Р.** Устойчиво регионално развитие на планинските райони в България, Сборник доклади - Научна конференция: Географски аспекти на планирането и използването на територията в условията на глобални промени, ISBN 978-619-90446-1-2, гр. Вършец 2016, <http://geography.bg/images/dokladi/28.pdf> [03.12.2018]
5. **Янев Р.**, Изграждане на устойчиво европейско общество, Списание управление и устойчиво развитие (1), година 18, volume 56, Лесотехнически университет, ISSN 1311-4506, 2016
6. **Янев Р.**, Социално-икономически екологичен и институционален профил на Република България в контекста на Програма за устойчиво развитие 2030, Списание управление и устойчиво развитие (4), година 19, volume 65, ISSN 1311-4506, Лесотехнически университет, София 2017, стр. 10-14.
7. **Yanev R., G. Bezinska**, An approach for mapping the spatial imbalances in regional development through the concept of sustainability, *Knowledge-International Journal – Scientific Papers, Natural sciences – Knowledge and practice*, Institute of Knowledge Management, KLJ, Vol.28. № 4., pp.1163 – 1438, Skopje 2018, ISSN 2545 – 4439; 1857 – 923X, p. 1397 – 1402.
8. **Yanev R., M. Shismanova**, Research on the intensity of the implemented policy of sustainable regional development in Bulgaria, Conference: Proceedings of the PhD Student Scientific Session of the FMNS – 2016, At: Blagoevgrad, Bulgaria

⁷⁵ Използвани в дисертационния труд